

**TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU**

ASGARİ ÜCRETİN VERGİ DIŞI BIRAKILMASI

Yrd. Doç. Dr. Fetullah AKIN

1.23

1
0
0

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

ASGARİ ÜCRETİN VERGİ DIŞI BIRAKILMASI

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Tarih:.....

Demirbaş No:.....**6400**.....

Tasnif No:.....**Yrd. Doc. Dr. Fetullah AKIN**.....

TÜRK-İŞ

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

Bayındır Sokak No. 10

Yenişehir - Ankara

Tel : (0.312) 433 31 25 (4 hat)

Faks : (0.312) 433 68 09 - 433 85 80

<http://www.turkis.org.tr>

e-posta: turkis@turkis.org.tr

Aralık 2010

ISBN: 978-605-88567-5-2

Baskı:

Aydoğdu Ofset

Tel: (0.312) 395 81 44 (pbx)

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
SUNUŞ	5
GİRİŞ	7
1 ASGARİ ÜCRET	10
1.1. Asgari Ücretin Tanımı	10
1.2. Asgari Ücret Fikrinin Doğuşu	11
1.3. Asgari Ücretin Gelişmiş ve Azgelişmiş Ülkeler Açısından Önemi	14
1.3.1. Asgari Ücretin Önemi	16
1.3.2. Sosyolojik Olarak Asgari Ücretlerin Durumu	17
1.4. Genel Olarak Asgari Ücretin Tespit Meselesi	21
2 TÜRKİYE'DE ASGARİ ÜCRET	24
2.1. Türkiye'de Asgari Ücretin Tespitindeki Problemler	27
2.2. Asgari Ücretin Hesaplanmasında Esas Alınan Kriterler	28
2.3. Türkiye'de Asgari Ücret Miktarları	31
3. ASGARİ ÜCRET VE GELİR DAĞILIMI	36
3.1. Türkiye'de Gelir Dağılımı Problemi	36
3.1.1. Hane Halkı Gelir Dağılımı	36
3.1.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	43
3.2. Yoksulluk ve Gelir Dağılımı	46
3.2.1. Mutlak Yoksullukla Mücadelede Asgari Ücret	46
3.2.2. Nispi Yoksullukla Mücadelede Asgari Ücret	51
3.2.3. Enformel Sektörlerle Mücadelede Asgari Ücret	54

3.3. Gelir Dağılımının Bozuk Devam Etmesinin	
Nedeni Olarak Vergiler	57
3.3.1. İstihdam Vergilerinin Yüğü	62
3.3.2. Ülkelere Göre Asgari Ücret Maliyeti.....	65
3.3.3. Kayıt Dışı Ekonomi.....	67
4 ASGARİ ÜCRETİN VERGİ DIŞI	
BIRAKILMASININ HESAPLANMASI.....	69
4.1. Ayırma İlkesi	69
4.2. Asgari Ücreti Vergi Dışı Bırakılmasının Hesabı.....	71
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	78

Asgari ücret, tüm çalışanlar, özellikle de işçiler için, kabul edilebilir bir hayat standardını garanti etmenin, yoksullukla ve gelir dağılımı eşitsizliği ile mücedelenin, dolayısıyla toplumsal sınıflar arasındaki uzlaşmayı sağlamanın en önemli araçlarından birisidir.

İşçilerin emeği, piyasada kendiliğinden oluşan bir ücret düzeyinde olmaya, çalışanlar, asgari geçim seviyesinin altında, açlık ve sefalet sınırında yaşamaya mahkum bırakılamaz. Bunun yaratacağı sorunlar toplumsal huzursuzluğa yol açar. Bu yüzden asgari ücretin belirlenmesi çoğu zaman vazgeçilmez bir zorunluluktur. Amacı işçiye sadece fizyolojik ihtiyaçlarını değil, sosyal ihtiyaçlarını da karşılamaya yetecek, **asgari bir hayat seviyesi** sağlamak olan asgari ücretin tespitinde emeği ile çalışan her bireyin insanca yaşamını sağlayacak koşullar dikkate alınmalıdır. Bu bakımdan asgari ücretin hangi tutarda ve nasıl belirleneceği konusu önem taşır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde belirtildiği gibi; "herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır." Avrupa Sosyal Şartı'nda taraf devletler, "adil bir ücret hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla; çalışanların kendilerine ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlayacak ücret hakkına sahip olduklarını tanımayı" taahhüt etmektedirler.

Ülkemizde ise asgari ücretin hesaplanmasında işçinin sadece kendi ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaktadır. Üstelik hesaplanan asgari ücretten gelir vergisi, sosyal güvenlik payı vb.

kesintiler yapıldıktan sonra kalanı işçiye ödenmektedir. Asgari ücretliler herhangi bir ayırıma tabi tutulmadan tüm mükellefler gibi vergilendirilmektedir. Oysa vergi adaleti yüksek gelirliden yüksek, düşük gelirliden düşük vergi alınmasını gerektirir. Ücret bir emek geliri olarak, vergilendirmede “ayırma ilkesi” gereğince, sermaye gelirine kıyasla daha düşük oranda vergilendirilmelidir.

Bu çalışmada, Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Fetullah Akın, asgari ücret ile ilgili tarihsel deneyimlerden ve asgari ücret-gelir dağılımı ilişkisinden yola çıkarak asgari ücretin vergi dışı bırakılması konusundaki fikirlerini bizimle paylaşmaktadır.

Asgari ücret tartışmalarına katkı sağlamasını temenni ederiz.

TÜRK-İŞ
Yönetim Kurulu

Tarihsel olarak kapitalist sisteme müdahaleyi gerekli kılan ilk uygulama emek piyasasında başlamıştır. Çünkü sistemde ortaya çıkan en büyük arıza emek piyasasında baş göstermiştir. Bir mecburiyet olarak devletin sisteme müdahalesi "asgari ücretin tespiti" ile kendini sürdürmüştür. Bu müdahaleler vahşi kapitalist sistemin insanileşmesine ve yaşanır bir sistem haline dönüşmesine yol açmıştır. Bu bakımdan asgari ücretin, çalışanın ücretini ekonomik ve sosyal olarak insanca bir hayat sürdüreceği seviyede tespit edilmesinin olmazsa olmaz bir şartıdır. Asgari ücretin bu anlayıştan farklı olarak tespiti, sistemin tekrar vahşileşmesine ve dejenere olmasına yol açacaktır.

Bu çalışmada, özellikle Türkiye’de, asgari ücretle dolaylı da olsa bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik ve sosyal problemlere değinilmiştir. Bu problemler, gelir dağılımı eşitsizliği, vergi adaletsizliği, ücretli kesimin vergi yükü yaksekliği, kayıt dışı ekonominin boyutları, ücretli kesimin milli gelir içindeki payının düşüklüğü, yoksulluk v.s. gibi konuların yarattığı ekonomik ve sosyal boyutlar incelenmiştir. Asgari ücretin vergi dışı bırakılmasının, böylece bir miktar yükseltilmesinin, bütün bu problemlerin çözümüne önemli katkılar sağlayacağı hususları analiz edilmiştir.

Kapitalist sistemin ya da piyasa ekonomisinin yarattığı bu sosyal ve ekonomik problemlerin, gelir dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi için, kısaca birinci bölüşüme kamu ekonomisi aracılığıyla müdahale edilerek yeniden ikinci bölüşüm ile ancak bir takım iyileşmeler ve düzenlemeler sağlanabilir. İkinci bölüşümün araçlarından birincisi vergilendirme sistemi ile sağlanırken, ikinci sırada ise asgari ücretin tespiti gelmektedir. Asgari ücretin doğru bir şekilde tespiti ikinci bölüşümün

önemli araçlarından biri durumundadır ve bölüşümün adil gerçekleşmesinde önemli bir fonksiyona sahiptir. Asgari ücretin bu yapısından dolayı, vergi dışı bırakılmasının da önemi çok büyüktür.

Asgari ücretin vergi dışı bırakılması iki şekilde mümkün olabilmektedir. Birincisi asgari geçim indiriminin asgari ücretten kesilen vergi kadar artırılmasıdır. Bu, Bakanlar Kurulu Kararıyla sağlanabilir. İkincisi ise, asgari ücret kanununa bir madde eklenerek, yalnız ücretli kesim için asgari ücret vergi dışı bırakılabilir.

Asgari ücretin vergi dışı bırakılması durumunda devletin toplam vergi kaybı sanıldığı kadar yüksek değildir. Ayırma ilkesi gereği, asgari ücretin bir kısmı zaten vergi dışı bırakılmış durumdadır, asgari geçim indirimi kadar bir miktar ücrete ilave edilerek vergi miktarı düşürülmektedir.

Ücretliye ödenen asgari geçim indirimi ücretlinin ödediği vergi miktarından düşürülerek ödenen net vergi miktarı bulunur. Ücretlinin medeni hali ve çocuk sayılarına bağlı olarak asgari geçim indirimi miktarı da değişmektedir. Ücretlilerin medeni hali ve çocuk sayılarına göre asgari geçim indirimi düşüldükten sonra, ödedikleri vergi miktarları bulunur.

2009 yılında çalışanların sayıları Sosyal Güvenlik Kurumundan alınmıştır. Buna göre 2009 yılında 2.241.418 memur statüsünde, 9.030.202 işçi statüsünde sigortalı olarak çalışmaktadır. Bu işçilerin %43'ü olan 3.900.147 kişisi asgari ücretli olarak çalışmaktadır. SGK'na bağlı sigortalı çalışanların toplam sayısı 11.271.620 kişidir. Metinde ayrıntılı olarak görüleceği gibi, 2009 yılı için, kişinin medeni durumuna ve çocuk sayısına göre, birinci altı ayda, kişi başına aylık ödenen net vergi, aylık ödenen toplam vergi ve ikinci altı ayda, asgari ücret artırıldıktan sonra, yine aynı şekilde kişi başına aylık ödenen net vergi, aylık ödenen toplam vergi hesaplanmıştır. Her iki dönem için hesaplanan asgari ücretlilerin ödediği vergi miktarı toplan-

rak 2009 yılı için ödenen vergi miktarı değerine ulaşmıştır.

Buna göre toplam ücretli kesimin 2009 yılında asgari ücretten ödediği vergi miktarı **2.685.684.168 TL**'dir. Görüldüğü üzere bu miktar çok yüksek bir rakama tekabül etmiyor. Bu rakam genel bütçe gelirlerinin %1,3'ü kadardır. Vergi gelirlerinin % 1,6'sı, gelir vergisinin % 7'si, ücretli kesimin toplam ödediği verginin % 7,6'sı kadardır.

Metin içinde ayrıntılı olarak görüleceği gibi, ücretli kesimin 2009 yılında ödediği toplam vergi miktarı **35.090.454.000 TL**. ile toplam gelir vergisinin % 62'sine tekabül etmektedir. Bu şekliyle ücretli kesimin vergi yükü çok ağır olmaktadır. Toplam milli gelirin % 26'sını elde eden ücretlilerin gelir vergisi payı, % 62 iken, toplam milli gelirin % 51'ni alan ücret dışı gelirlerin gelir vergisi payı % 38'dir.

Asgari ücretin vergi dışı kalması durumunda, yani 2009 yılı için asgari ücretlinin ödediği **2.685.684.168 TL**'sı vergi olarak alınmadığı takdirde, devletin bu kadar vergi kaybının yanında, ücretlilerin ödediği gelir vergisinin % 62'lik vergi oranı % 60'a inecek, vergi adaletinde ufakta olsa bir düzelme olacaktır.

İşveren açısından işgücü maliyeti de çok yüksektir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2008 yılı için yaptığı araştırmaya göre, üretimde toplam maliyet içinde işçilik payı % 75,4 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılı ikinci yarısı için bekâr asgari ücretlinin eline net 599,12 TL geçerken, bunun işverene maliyeti 924,01 TL olmaktadır. Başka bir ifadeyle işverenin ödediği asgari ücretin ancak % 65'i net ücret olarak asgari ücretlinin eline geçmektedir.

Bu açıdan bakılırsa, asgari ücretin vergi dışı bırakılması ile işgücünün işverene maliyeti de azalmış olacaktır.

2010 yılı için hesaplamalar yapılmamıştır; çünkü bu yıl için toplam vergi hasılatı henüz belli olmadığı gibi, bu yıl için SGK'na bağlı ücretli çalışanların sayısı da henüz belli değildir.

1 ASGARİ ÜCRET

1.1. Asgari Ücretin Tanımı

Asgari ücret tanımını yapmanın bazı zorlukları bulunmaktadır. Asgari ücretin tespitinde bir yandan işçilerin zaruri ihtiyacı, diğer yandan işçilerin ödeme güçleri gibi zaman ve mekana bağlı devamlı değişme gösteren kavramları içermektedir. Yine iktisadi, sosyal ve kültürel faktörlerin etkisiyle herhangi bir ülke için geçerli olan asgari ücret tarifi, başka bir ülke için aynı başarılı sonuçları vermemekte hatta aynı ülkede asgari ücret kavramının zamanla değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla asgari ücretin dayandığı ilkelerin soyut karakteri ve devamlı değişme halinde bulunmaları yapılması düşünülen tarifi güçleştirmektedir.

Asgari ücret tarifinin unsurlarını dört noktada toplayabiliriz: (Kutal,1969, 4)

1-Asgari ücretin konusunu teşkil eden kişi başkasına bağlı olarak bir ücret karşılığı emeğini arz eden ve elde ettiği ücretle geçimini sağlayan "işçi"dir. Bununla birlikte işçinin mesleki ehliyeti, yaşı, cinsiyeti çalıştığı sektör gibi faktörler asgari ücretin tespitinde rol oynamaktadır.

2-Asgari ücretin amacı, işçiye sosyal bakımından uygun asgari bir hayat seviyesi sağlamaktadır.

Bu unsorda işçinin zorunlu ihtiyaçları yerine "sosyal bakımdan uygun" bir hayat seviyesi kavramı tercih edilmektedir. Çünkü zorunlu ihtiyaç daha çok fizyolojik asgariyi karşılayan bir anlamda kullanıldığından işçinin manevi ve kültürel ihtiyaçlarını içine almamaktadır.

3-Asgari ücret mahiyet bakımından öteki ücret çeşitlerinden farklıdır. Ücretin tespitinde verimlilik, zaman, karlılık, parça ve iş değerlendirilmesi gibi esas alınan faktörler asgari ücretin tespitinde rol oynamamaktadır. Asgari ücrette işçinin

emeğinden ziyade kişiliği ön plana geçirilmekte, onun insan olma kimliğiyle yaşayabileceği asgari imkanlara kavuşturulmasına çalışılmaktadır.

4- Asgari ücret gerek işçilerin gerekse işverenlerin uymaları zorunlu olan bir ücrettir. Bu şekilde asgari ücretin limiti altında işverenlerin bir ücret ödemeleri sınırlandırıldığı gibi, daha düşük ücretle işçi irade beyanında bulunsa bile hukuk yönünde bu beyanı geçerli değildir.

Bu dört unsur göz önüne alınarak asgari ücret şu şekilde tanımlanabilir:

Asgari ücret, işçiye insan hüviyeti sebebiyle sosyal bakımdan uygun bir yaşama seviyesi sağlamaya yönelik ve işverenleri tespit edilenden daha düşük ücret ödemekten men eden mecburi karaktere sahip bir ücrettir.

1.2. Asgari Ücret Fikrinin Doğuşu

18. yüzyılda sanayinin ortaya çıkmasıyla birlikte iktisat da bir bilim olarak doğmaya başlamıştır. İktisat bilimin ilk kurucusu sayılan A. Smith, iktisatta tamamen liberal prensipleri savunmuştur. Buna göre iktisadın tabi bir kanunu vardır, o da fiyat mekanizmasıdır. Fiyat mekanizması iktisadi hayatı tamamen düzenleme gücüne sahiptir. Hangi malların kimler için ve nasıl üretileceğini fiyat mekanizması en iyi sağlamaktadır. Fiyat mekanizması tam işlendiğinde iktisadi dengeler de sağlanmış olacaktır. Mal piyasasında toplam arz ve toplam talebi dengeleyen bu mekanizma, üretim cephesinde de toplam emek arzı ve toplam emek talebini karşılaştırarak dengeyi sağlamaktadır. Emek arzı ve talebi muhtelif ücret düzeylerinde ortaya çıkan emek miktarını belirlemektedir. Bu şekilde emek arz ve talebini dengeleyen piyasa ücret haddi emek piyasasında belirlenmektedir. Emek piyasasında belirlenmiş olan bu ücret haddine müdahale etmek emek piyasasında dengesizliğe, yani işsizliğe veya emek talebi fazlasına yol açmaktadır.

Liberal iktisadın bu prensiplerine kesin olarak inanan iktisatçılar ve hükümetler, emek arz ve talebinin belirlediği ücret haddine uzun dönem müdahale etmediler. Sanayinin doğduğu 18. yüzyılda hep bu prensiplere bağlı kalınarak ücretler oluştu. 18. yüzyıl sanayi döneminde, tarımdan ve kırsal kesimden sanayiye büyük göçler oldu ve sanayide çalışmak üzere sürekli bir emek arz fazlası doğdu. Bu da ücretleri sürekli düşürdü. Bu dönemde ücretler öylesine düşüktü ki, alınan ücret tek bir kişinin hayatını idame ettirmeye ancak yettiği için çocuklar ve kadın olarak aile bireylerinin bütün fertleri fabrikalarda çalışmak zorunda kalıyorlardı. Haftalık, aylık veya yıllık izinler olmadığı gibi, çalışma saati günlük 13-16 saat arasında değişiyordu. Açlık ve sefaletten kitle halinde ölümler meydana geliyordu. Bu tarihte ücretlerin yaşadığı sefalet manzaraları, günümüzde yaşayan insanların vicdanlarını sızlatacak derecede korkunçtur.

Bu dönemdeki “ünlü” düşünürler, ortaya çıkan bu manzaralara teorik izahlar getiriyorlardı. Mesela Malthus, “nüfus artış hızının yüksek olmasından dolayı fakirlik ortaya çıkmaktadır” diyordu. Buna göre fakirlere yardım etmek, ölümleri düşüreceği ve nüfus artışını hızlandıracığı için, bu nüfus artış hızı, daha sonra toplumda daha büyük felaketlerin ortaya çıkmasına neden olacak, yani nüfus artış hızı, gıda artış hızından yüksek olacağı için, daha sonra kitle halinde açlıkta ölümler olacaktır.

Malthus’un nüfus teorisinden hareketle Ricardo’da benzer analizler yapmıştır. Ricardo’ya göre, ücretlerin asgari yaşama seviyesinin üzerine her çıkışında, işçi nüfusu hızlı bir şekilde artacak, bu durumda iş piyasasında emek arzı çoğalacaktır. Emek arzının artması ise, ücretleri tekrar asgari yaşama seviyesine düşürecektir. Ücretleri asgari yaşama seviyesine düşüren doğal kanunun, toplumun kahir ekseriyetine saadetler sunduğuna inanan Ricardo, sistemi savunmaktaydı.

Ücretlerin emek arz ve emek talebine göre belirlenmesinde, ücretlerin sürekli asgari geçim seviyesinin altında oluşacağına inanan çoğu dönemin iktisatçıları bu durumu ücretlerin "Tunç Kanunu" olarak ifade etmişlerdir.

Bu dönemde ortaya çıkan sosyalist fikirler ise, sistemi eleştirerek, ücretlerin asgari seviyede belirlenmesini sisteme bağlayarak, eleştirel bir yaklaşım içine girmişlerdir. Marks'a göre kâr oranlarının sürekli yükselme eğilimi içine girmesi, ücretlerin geçim seviyesinin altında belirlenmesine yol açmaktadır. Ücretlerin geçim seviyesinin altında belirlenmesini mümkün kılan ise toplumda sürekli bir yedek işsizler ordusunun varlığıdır. Sistem yıkılmadıkça bu kural sürekli devam edecektir. Sonuçta kâr oranları düşme eğilimi içine girerek sistem kendiliğinden çökecek ve işçiler üretim araçlarına el koyarak sosyalizmi kuracaklardır.

Görülüyor ki 19. asır boyunca ücretlere, liberal görüşler çerçevesinde devlet müdahalesi yapılmamıştır. Ücretlerin sürekli asgari geçim seviyesinin altında belirlenmesinde işçileri, ücretlerini yükseltme yönünde büyük mücadeleler içine sokmuştur. 20. asrın başlarına kadar ileri sürülen sosyalist görüşlerin, işçilerin şuur kazanmasında ve emeklerini insanca yaşamaya elverişli bir ücret karşılığında arz etmelerinde büyük etkileri olmuştur. Bu çerçevede asgari ücretin belirlenmesini sağlayan mevzuatın yasama organlarının kabulünde sosyalist düşüncenin büyük payı olmuştur.

Sanayi Devriminin çalışma şartlarını düzenlemeye yönelik yasalar özellikle İngiltere'de yapılmaya başlanmıştır. İlk düzenleyici yasa, İngiltere'de 1802 yılında sadece yünlü ve pamuklu dokuma sanayinde, en az üç çocuk ve 20 yetişkin işçi çalıştıran iş yerlerini kapsamak üzere çıkarılmıştır. Bu yasa da çocuk işçilerin günlük çalışmaları en çok 12 saat ile sınırlandırılmış ve gece çalışmaları yasaklanmıştır. 1819 yılında ise çıkarılan bir yasa ile 9 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaları yasaklanmıştır (Başbuğ, 2010, 63) .

İlk defa 1824 yılında İngiltere’de işçi sendikaların kurulmasına izin verilerek ücretlere müdahale sayılan bir durumun ortaya çıkmasına şahit oluyoruz. “1824 yılında çıkarılan bu kanunla serbest piyasa ve hukuk ilkesi öncelikli olarak esas alınmıştır. Bunun doğal sonucu olarak sendikalar başlangıçta işçi sınıfının iş yerleri dışındaki hayat alanını konu almak üzere faaliyete bulunmuştur. Sendikaların iş yerlerini ve iş yerlerindeki çalışma ilişkilerini konu alan faaliyetleri ile toplu iş sözleşmesi ve grev hakları daha sonraki dönemde büyük mücadeleler sonucu elde edilmiştir” (Başbuğ, 2010, 62).

Tarihi tecrübe göstermiştir ki, devlet müdahale etmeden piyasa mekanizması içinde ücretler, sürekli asgari geçim seviyesinin altında kalmaya mahkumdur. Piyasa şartlarında serbest irade beyanı esasında işveren, normal işçi karşısında son derece avantajlı ya da kuvvetli durumdadır. Bunun sonucu olarak ücretler çok düşük düzeyde belirlenir; işçiler, açlık ve sefalet sınırında ancak yaşayabilirler. Bu yüzden bugün bütün toplumlarda asgari ücretin belirlenmesi vazgeçilmez bir zaruret haline gelmiştir.

1.3. Asgari Ücretin Gelişmiş ve Azgelişmiş Ülkeler Açısından Önemi

İktisadi gelişmesini henüz tamamlayamamış ülkelerde asgari ücret kurumu, gelişmiş ülkelere nazaran çok daha büyük bir ücretli kesime hitap etmekte, bunların günlük yaşama şartlarını yakından ilgilendiren bir önem kazanmaktadır. Azgelişmiş ülkelerde ücretli çalışanların % 50’sine yakını asgari ücrete tabi iken gelişmiş ülkelerde bu oran % 10’u aşmamaktadır. Mesela ABD’de 1956 yılında asgari ücret, saat başına 75 sentten 1 dolara yükseldiği zaman asgari ücrete tabi işçilerin ancak % 8’i 1 dolardan aşağı ücret almakta idi (Kutal,1969,4). Bu % 8’inde 1/3’ü saatte 90 sent kazanan işçileri teşkil ediyordu. Oysa Seylan’da o tarihlerde işçilerin % 80’inden fazlası asgari ücretle çalışıyordu. Ancak bu demek değildir ki asgari ücretlerin müdahale ile tespit zorunluluğu gelişmiş ülkeler bakımından

artık bir kıymet ifade etmemektedir. Zira teşkilatlanmaları çeşitli sebeplerle zayıf kalan, dolayısıyla toplu pazarlık imkanlarına tam olarak sahip bulunmayan işçilerin mevcudiyetine her ülkede rastlanmaktadır. Bunların korunmasında ve genel ücret politikasının tayininde gelişmiş ülkelerde de asgari ücret sisteminden geniş ölçüde faydalanılmaktadır.

Bu noktada Türkiye örneğine bakılırsa; Türkiye’de, 2009 tarihi SGK verilerine göre, işçi statüsünde çalışan nüfusun % 43’ü asgari ücretli olarak çalışmaktadır. Asgari ücretin tespiti ilk etapta çalışan nüfusun %43’ünü ilgilendirmekte, asgari ücretin yükselmesine bağlı olarak diğer ücretlerinde zamanla nispi olarak yükselmesi sonucu, neredeyse bütün çalışanları etkilemektedir.

İşte bu şekilde asgari ücretin zaruri bir kurum olmasını haklı kılan olaylar yaşandıkça, kanunla asgari ücretin tespiti de kabul edilmeye başlanmıştır. İlk asgari ücret kanunu 1894 yılında Yeni Zelanda’da, 1896 yılında Avustralya’da kabul edilmiştir. 20 yıllık uzun mücadeleler sonucunda ise 1900’lerde İngiltere’de asgari ücret kanunlaşmıştır. 1909 yılında İngiltere’de önceleri sadece teşkilattan yoksun ev sanayinde çalışanların korunması amacıyla asgari ücret kabul edilmiş, 1912 yılında ise büyük bir grev hareketi sonunda, maden işçilerinin asgari ücretleri kanuni bir sisteme kavuşturulmuştur. Fransa’da da 1915 yılında ev sanayi alanında asgari ücret kamulaşmış, yine aynı tarihlerde Almanya’da ve Avusturya’da da asgari ücret kabul edilmiştir. Bunun yanında 1945 yılına kadar Fransa’da, kısmen Hollanda’da ve Nazi Almanya’sında ücretlerin bütün kademeleri tek taraflı olarak devlet tarafından tespit edilmekte idi (Taşcıoğlu, 1971,38).

Gelişmiş ülkelerin bir çoğunda asgari ücret, sadece işçileri sosyal yönde asgari bir hayat seviyesi sağlamaya yönelik olmanın ötesinde, iktisadi ve sosyal gelişmeden adil pay sağlayıcı araç niteliği kazanmaktadır (Türk-İş, 1978, 158).

Asgari ücret öteki sosyal siyaset önlemlerinden ayrı düşünülmemektedir. Batı Avrupa Ülkelerinde asgari ücret çalışmaları, vergi mevzuatındaki düzeltilmelerle bir arada yürütülmekte, vergi yükü ücret dışı gelir sağlayanlara kaydırılmaktadır. Vergi yükünün en ağır biçimde ücretliler üzerine yüklendiği Türkiye’de de asgari ücretin vergi dışı bırakılmasıyla bu yükün biraz hafifleneceği söylenebilir.

1.3.1. Asgari Ücretin Önemi

Günümüzde asgari ücret evrensel seviyede kabul görmüş, adeta çalışanlar için insan hakları evrensel beyannamesi gibi kabul edilmektedir. Genel olarak asgari ücret çalışanlar, özellikle de rekabet gücü sınırlı işgücü grupları için kabul edilebilir bir hayat standardını garanti etmenin en önemli aracı olarak görülmektedir. Bu açıdan asgari ücretten beklenen faydalar şöyle sıralanabilir:

Asgari ücret artışı yoksullukla ve gelir dağılımı eşitsizliği ile mücadele etmenin en önemli araçlarından bir tanesidir.

Toplu pazarlık sisteminin aşırı şekilde ademi-merkezileşmiş olduğu ülkelerde asgari ücret, ücret farklılıklarını sınırlamanın bir aracı olarak kullanılabilir.

Ücret yapısını düzenlemenin önemli bir aracıdır. Asgari ücretin yükseltilmesi ücret yapısını önemli ölçüde düzenleyebilmektedir.

Daha yüksek asgari ücret istihdamı artırır. Çünkü asgari ücretin yükselmesi reel satın alma gücü kapasitesini geliştirecek, böylece istihdam artıracaktır.

Asgari ücreti yükseltmenin olumlu sonucu olarak, asgari ücretle çalışan küçük bir gurubun ücreti artarken, ortalama ücretle asgari ücret arasındaki fark azalmaktadır.

Asgari ücretin reel değerindeki artış kalifiye olmayan (özellikle asgari ücretle ilişkili sosyal ödemeleri alan) işgücünün

kazançlarını artıracak, bu durum daha yüksek tüketim, daha yüksek verimlilik, daha fazla iş ve vergi geliri artışı anlamına gelecektir.

1.3.2. Sosyolojik Olarak Asgari Ücretlerin Durumu

Asgari ücretle geçinenlerin sosyolojik bağlamda irdelenmeleri birçok sosyolojik kavramın devreye sokulmasını gerektirmektedir. Evvela onların toplumsal tabakalaşma piramidinin en altında yer almaları hem sosyo-kültürel hem de ekonomik açıdan dezavantajlı konumda bulunduklarının önemli bir işaretidir. Onlar sosyo-kültürel açıdan dezavantajlıdır çünkü, içinde yaşadıkları toplum tarafından içerilmelerini (kabullenme) sağlayacak enstrümanlara sahip değildirler ve bu yüzden de yaşadıkları toplumla bütünleşememe anlamında önemli bir sosyolojik olgu olarak "yabancılaşma"yı ve Dünya Bankası'nın yaptığı çalışmalarda gelişmiş ülkeler için önemli bir İnsani Gelişmişlik Endeksi ölçütü olarak ileri sürülen "toplumsal dışlanma"yı yaşamalarına sebep olmaktadır.

Asgari gelir düzeyi içinde yaşayanların sosyolojik bir olgu olarak yabancılaşmayı yaşamalarının sebebi onların güçsüzlükleri, beklenti düzeylerinin düşüklüğü, olayları etkileyemeyeceklerine dair inançları, peşinden koşabilecekleri bir idealin olmaması veya bunun gerçekleşemeyeceğine dair güçlü inanıştır. Onlar, çok düşük düzeyde bir gelire sahip oldukları için onurlu bir insanın hayatını sürdürebileceği bir standarda sahip olamadıklarından dolayı akrabalarıyla, komşularıya veya diğerleriyle girdikleri her tür sosyal ilişkide kendilerini daima bir aşağı konumda görmektedirler. Bu durum, onların sıradan bir insan gibi içinde yaşadıkları toplumda uyum içinde, sorunsuz yaşayan bireyler olmalarına engel olmaktadır. Onlar kendilerini bu sıradan ve mutlu addettikleri, kendilerinin olmayan veya olamayacak olanlara sahip olarak gördükleri diğerleriyle, diğer insanlarla eşdeğer görmemekte hatta kendilerini bu topluma neredeyse bu dünyaya ait olma-

yan insanlar olarak görmeye başlamaktadırlar ki, bu da onları içinde yaşadıkları topluma ve diğerlerine yabancılaştırmaktadır. Onlar bir şeye sahip olamayan ve yakın gelecekte de sahip olmaları mümkün olmayan toplumsal guruptur. Çünkü içinde yaşadıkları toplumda bireyler bir anlamda kendi kimliklerini, kendi toplumsal konumlarını, kendi sınıfsal bilinç ve kimliklerini tüketim düzeyi ve tüketim nesneleriyle girdikleri ilişkilerle elde etmektedirler. Oysa asgari gelir düzeyi içinde yaşayanlar için bunları tüketimle elde etmek pek mümkün görünmemektedir. Çünkü onlar tüketememektedirler, tüketim toplumunda tüketemedikleri için de hem yabancılaşmayı, diğerleriyle ortak noktalarının ortak hedef ve ideallerinin olmadığı bir hayatı yaşamakta hem de bunun bir sonucu olarak sosyal dışlanmayı yaşamaktadırlar.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) her yıl yaptığı İnsani Gelişim Raporu'nda (Human Development Report), ülkeleri birbirleriyle mukayese ederken, mesela 2007 yılındaki raporda belirttiği gibi, doğumla birlikte yaşam beklentisi, eğitim düzeyi, gelir gibi üç faktörün yanında gelişmiş ülkeler söz konusu olduklarında dördüncü bir kriter olarak 'sosyal dışlanma' faktörünü eklemiştir. Sosyal dışlanma bireylerin içinde yaşadıkları toplumla sosyal, ekonomik ve siyasal olarak ne ölçüde içerildiklerini ifade eden bir olgudur. Bu noktada da olgu, asgari ücretle geçinenlerle de yakından ilgilidir. Çünkü asgari ücretle geçinenlerin bir anlamda sosyal dışlanmayı yaşadıkları söylenebilir. Şöyle ki, onlar zaten toplumda ortalama gelire sahip bireylerin yaşadıkları bir hayatı sürdürmedikleri ve açlık sınırında yaşadıkları için¹ sosyo-kültürel faaliyetler içinde yer alamayacaklar ve dolayısıyla bu açıdan sosyal dışlanmayı yaşayacaklardır. Onlar ekonomik olarak

¹ Açlık sınırında yaşadıkları için çünkü Türk-İş'in düzenli olarak yaptığı açlık ve yoksulluk sınırı rakamlarına göz atıldığında durum daha iyi anlaşılacaktır. 28 Ekim 2010 Tarihli 275. Bülten'de, dört kişilik ailenin açlık sınırı 860 lira olarak gösterilmiştir. Bu rakamlardan hareketle asgari ücretle hayatını sürdürenlerin durumunun açlık sınırına da altında olduğu sonucuna ulaşılabılır.

dışlanmışlardır çünkü dolaşımdaki sermayeden-paradan en az nasiplenener onlardır. Elde ettikleri gelir düzeyleri en düşük düzeydedir ve bu da onların ekonomik açıdan dışlandıklarını göstermektedir. Onların siyasal anlamda temsiliyetleri söz konusu değildir. Onların çıkarlarını, içinde bulundukları yaşam standartlarını düzeltmeye katkı sağlayacak bir gelir dağılımı adaletini gözetecek bir siyasal temsiliyetin bulunmaması da onların siyasal bağlamda dışlandıklarının göstergesi olarak okunabilir.

Oysa zaten oldukça düşük bir gelire ve bu gelire orantılı oldukça sınırlı beklenti ve hayat standartlarına sahip olan asgari ücretlilerin elde ettikleri gelir üzerinde kısmi, çok az da olsa yapılacak iyileştirmeler onların sosyal dışlanma süreçlerini azaltacak ve içinde yaşadıkları toplum tarafından sağlıklı bir biçimde içerilmelerine sebep olacaktır. Bu konudaki iyimser kesinliğe sebep olan ise onların kendileri için çizdikleri hayatın oldukça düşük standartlara sahip bir hayat olduğuna dair kanıdır. Onların az da olsa kimseye muhtaç olmadan hayatlarını sürdürebilecekleri bir gelire sahip olmaları en büyük beklentileridir. Zaten içinde yaşadıkları çevre genellikle benzer hayat standartlarına sahip olan insanların yaşadıkları çevrelerdir. Gecekondu mahalleleri veya şehir merkezlerinde hiç kimsenin oturmak istemediği penceresiz, güneş yüzü görmeyen konutlar...

Onların sosyal dışlanma sürecinden kurtulmalarını sağlamak aynı zamanda toplumdaki diğer insanların da yararlıdır. Çünkü onların sosyal dışlanmadan kurtulmaları toplumdaki diğer sınıf ve kesimler için de yararlı sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Toplumsal sınıflar arasındaki uzlaşma, asgari ücretlilerin hayatlarının açlık seviyesinden kurtulmasıyla bir çatışma ortamından uzaklaşmayla neticelenecektir. Yaşanılan çağın tüketim çağı olduğunu, insanların kendi kimliklerini tüketim nesneleriyle ve tüketim biçimleriyle elde ettiklerini be-

lirtmiştik. Hiçbir şey tüketemeyen asgari ücretli kesim, medya organlarıyla topluma ve bu arada kendilerine ve çocuklarına da sunulan tüketim nesneleri karşısında tamamen seyirci bir tavır takınmakta ve tüketememenin verdiği ızdırabı ve dışlanmışlığı yaşamaktadırlar. Bu onların zamanla daha da keskin görüşlere doğru yönelmesine sebep olabilecektir. Oysa sınıfsal bir çatışmanın ve gerilimin önünü kesmek onların durumunda yapılabilecek küçük bir iyileştirmeye kendisini gösterebilir. Böylece asgari ücretli kesimle diğer kesimler arasındaki polarizasyonun önüne geçilmiş olunabilir.

Asgari ücretliler açlık sınırında yaşayan bireylerdir yani kazandıklarının tamamını harcadıklarında bile yalnızca günlük hayatlarını devam ettirebilmeleri için gereken en düşük düzeydeki gıda miktarını almaya gücü yeten insanlardır onlar. Bu durum onlar hakkında bize yeni bir kavramı daha hatırlatır. Bu da Antropolog Oscar Lewis'in "yoksulluk kültürü" kavramı. Lewis, İşte Hayat (1971) adlı eserinde yoksulluk içinde yaşayan bireylerin çocuklarının da bu yoksullukları devam ettireceği bir yoksulluk kültürünün, bir yaşam tarzının ortaya çıkacağını ve bu kültürün bir sonraki neslin yoksulluktan kurtulmasının önünde bir engel olduğunu söylüyor. Asgari ücretliler açısından da durum pek farklı görünmemektedir. Aslında çünkü onlar da öyle bir yoksulluk içinde yaşıyorlar ki, çocukları zaten çok düşük, kalitesiz bir eğitim almakta ve zorunlu eğitim dışında eğitim hayatını sürdürememektedirler. Böylece anne-babalarından aldıkları eşitsizliği sürdürmenin ötesinde bir şey yapmamakta veya yapamamaktadırlar. Hayata atılırken diğerlerine göre hep bir adım geride başlamakta, iş ararken hep daha düşük niteliklerle iş piyasasına çıkmakta, ücret talebinde hep en alt düzeyde bulunmaktadırlar. Bu durumun birkaç nesil boyunca bu şekilde devam ettiği düşünüldüğünde Hindistan ile birlikte anılan, en katı toplumsal tabakalaşma sistemi olan "kast sistemi"nin Türkiye'de yeniden hayat bulacağı söylenebilir. Çünkü asgari ücretlilerin çocuklarının

içinde bulundukları olumsuz koşulları düzeltecek bir gelişme olmadığı için her nesil kendisinden öncekine göre daha kötü bir çalışma ortamına sahip olacak ve kendi çocukları için daha kötü bir gelecek mirası bırakmış olacaktır.

Asgari ücretliler için çizilen bu karamsar tablonun sorumlusu kimdir? Çok daha düşük niteliklere sahip olduğu için iş piyasasında herkesin yapabileceği işleri yapmak zorunda kalan işçiler mi, yoksa gelir dağılımında ve çalışma şartlarında çok da adaletli görülmeyen iş piyasası veya gelir dağılımı politikaları mı? Eğer niteliksizlikleri sebebiyle suçlayıp eşitsiz gelir dağılımının meydana getirdiği haksızlığın sorumluluğu çalışanlara yüklenilirse, hayat şartlarından gelir dağılımı dengesizliğine kadar birçok sebep görmezden gelinmiş ve sonuçta yine kurban yani asgari ücretliler suçlanmış olur.

Kurbanı suçlamak yerine onun hayat standardını düzeltme yönünde atılacak bir adım, sadece bireysel olarak onun değil sonraki nesillerin de hayat düzeyleri üzerinde yansıma bulabilecektir. Aynı zamanda yapılacak iyileştirmeler onların zaten düşük olan beklenti ve hayat standartları üzerinde ciddi yansımalar bulabilecektir. Bu hem toplumsal sınıflar arasındaki uzlaşmanın sağlanması yönünde bir katkı sağlamış olacaktır, hem de toplumda kendine güvenen, içinde yaşadığı toplumla bütünleşen bireylerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Aynı zamanda Türkiye'yi UNDP'nin yaptığı ülke sınıflamaları kategorisinde daha ileriye götürerek İnsani Gelişim Düzeyi daha da gelişmiş ülkeler arasına yükseltecektir.

1.4. Genel Olarak Asgari Ücretin Tespit Meselesi

Asgari ücretin gerekçesine ilişkin tartışmalar uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Gerekliliğini destekleyen görüşler yanında asgari ücreti eleştiren yaklaşımlara da rastlanmaktadır. Asgari ücret diğer ekonomik ve sosyal politikalarla birlikte

toplumda yoksulluğu azaltmayı ve temel ihtiyaçları karşıla-
mayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda asgari ücreti
destekleyen yaklaşımlar çalışanların minimum düzeyde bir
yaşam standardının garanti altına alınması gerektiğini savun-
maktadır. Yine asgari ücret, düşük vasıflı işgücünün istismarı-
nı engellemede önemli bir rol oynamaktadır.

Öte yandan asgari ücretin ekonomik olarak yarattığı so-
nular göz ardı edilemez. Belirli bir satın alma gücünü garanti
altına aldığı için asgari ücretin ekonomik açıdan da ciddi bir
dinamizm potansiyeli yarattığı açıktır. Nihayet, asgari ücretin
işletmeleri verimliliği geliştirmeye yönelttiği, böylece işveren-
lerin teknik etkinliği destekleyecek uygulamaları benimseme-
ye daha açık oldukları ileri sürülmektedir. Asgari ücretin ama-
cı ve varlık sebebi uluslararası birçok araştırma tarafından da
teyit edilmektedir. Sözelimi ILO'nun bu alandaki politikası
konuyla ilgili sözleşme ve tavsiye kararlarında düzenlenmiştir.
Örneğin 131 sayılı Sözleşme, asgari ücretin hedefini ücretlilere
minimum düzeyde bir sosyal korunmanın sağlanması olarak
açıklamıştır. Sözleşme, çalışanın ve ailesinin asgari geçimini
sağlayacak düzeyden daha aşağıda bir ücret miktarı belirlene-
meyeceğini belirtmektedir. Bu hedef, ayrıca ILO'nun 26 sayılı
sözleşmesi ile 30 sayılı Tavsiye kararında belirtilmiş, 99 sayılı
Sözleşme ve 89 sayılı Tavsiye kararında da tekrar edilmiştir.
(Pember & Dupre; 2006, nakleden Akgeyik, 2006, 76).

Asgari ücretin kanunlaşmasıyla birlikte ortaya yeni bir
problem çıkmıştır, oda asgari ücretin nasıl belirleneceğidir.
Asgari ücrete konu olan en az ihtiyaçların ölçülmesine veya
belirlenmesine bağlıdır. En az ihtiyaçların ölçülmesinde, han-
gi malların, ne miktarda gerekli olduğunun tespiti lazımdır.
Daha sonra, asgari geçim seviyesini bulmak için zorunlu sayı-
lan giderin, para olarak tahminini yapmak gerekir. Elde edilen
bu tahmin sonucu da, çoğu araştırmacının yaptığı gibi, göz
önüne alınan sosyal gruplarda bulunan ailelerin, sahip olduk-

ları varlıkları içeren, bir ortalama toplam gelir ile karşılaştırmak lazımdır.

En az ihtiyaçlar ise fiziksel ihtiyaçlar ve sosyal ihtiyaçlar olarak ikiye ayrılır. Fiziksel ihtiyaçlarda en az geçim seviyesinin çeşitli unsurları konusunda, beslenme ihtiyaçları, diğer ihtiyaçlardan kesinlikle daha hassas bir biçimde hesaplanabilir. Fakat bu noktada da çeşitli uzmanların birbirinden farklı görüşleri ortaya çıkmaktadır.

Kabul edilen bu kurala göre, yetişkin bir erkeğe, ılımlı bir iklimde günde 3400 kalori, 100 gram protein, 100 gram yağ ve çeşitli tuzlar, koruyucu unsurlar vermek gerekir. Fakat proteinlerin hayvansal protein ve bitkisel protein olma noktasında tartışmalar vardır. Hayvansal protein olunca fiyatlar biraz daha yüksek çıkmaktadır. Kalori miktarında da tartışmalar vardır. Örneğin FAO'nun belirlediği bir standarda göre oturarak yapılan bir iş için 2800 kalori, orta derecede yorucu bir iş için 3200 kalori ve ağır iş için 4400 kalori gerekmektedir. Bu tarz işler için bu miktarın üstünde ve altında miktarların olması gerektiğini söyleyenlerde vardır (Taşçıoğlu, 1971, 39).

Sosyal ihtiyaçların belirlenmesine gelince, bu da sağlık ve işgücünü korumak için gerekli olan fiziksel ihtiyaçlar kadar önem arz etmektedir. Bazı ihtiyaçlar, çok zorunlu görünmeseler de, duygusallık veya aile onuru yönünden, daha önemli ve faydalı oldukları düşünülür. İnsanların çoğu için, diğer normal üyelerine benzer bir yaşantıya sahip olmak veya hiç değilse, acınacak yahut da gülünç olacak bir durum içinde bulunmamak, bazı fiziksel ihtiyaçların karşılanmasından daha önemli olan kaçınılmaz bir zorunluluktur. Her toplum ve her insanın ahlaki, dini veya ekonomik özelliği olan kuralların bozulmasına tepkiler göstereceği muhakkaktır. İşte asgari ücret bu kuralların asgari seviyede düşük gelirler içinde sürdürülmesi yönünde önemli bir rol oynamaktadır. Diğer yandan ortalama hayat seviyesi yükseldikçe ve çeşitli gelirler arasındaki mesafe

azaldıkça ailenin asgari sosyal ihtiyaçları daha çok önem kazanır. Kabul etmek gerekir ki, ailenin içinde bulunduğu toplumun gelenekleri dikkate alınarak hesaplanması gereken sosyal ihtiyaçlar mutlak değil nispi bir anlam taşıır. Bu hesaplamalar toplumdan topluma, gelirler arasındaki farklılığa, bölgeden bölgeye, toplumun şehirleşme oranına göre değişebilmektedir (Durusoy, 1998, 195).

Ayrıca cret düzeyindeki artış, düşük ücretlerle çalışan verimliliği artırma konusunda tembel, rehavet içinde, etkinlikten uzak işveren üzerinde bir çok etkisi yaratarak, onu personel ve üretim yönetimi açısından bazı önlemler almaya zorlar. Bu takdirde işveren emeğin marjinal fiziki verimliliğini ücret artışı oranında yükseltmeye yönelik önlemlerle, birim başına düşen emek masraflarını eskiye göre daha yüksekte değil, ama belki ancak eski düzeyde koruyabilecektir (Türki-İş, 1978, 166).

2 TÜRKİYE'DE ASGARİ ÜCRET

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1806 tarihini taşıyan bir fermanda çeşitli mesleklerde ödenmesi gereken ücretler belirlenmiştir. Mesela usta marangoz 80 para, sıvacı işçi başı 110 para, sıvacı şakirdi 45 para, v.s. 18 değişik meslekte işçi ücret hadleri tespit edilmişti (Kutal, 1969, 7). Bunun dışında Ahilik müessesesi, özellikle esnaf ve sanatkarların yanında çalışan usta, kalfa ve çırakların ücretlerin ve diğer bütün ilişkilerini düzenleyen ve denetleyen bir rolü de üstlenmişti.

Cumhuriyet döneminde ise ilk defa 3008 sayılı 1936 tarihli İş Kanunun 32. maddesinde asgari ücret yer almaktadır. Bu madde "iktisadi ve içtimai zaruretler dolayısıyla iktisat ve-kaletince teklif edilecek işlerde gerek saat başına, gündelik, haftalık veya aylık hesabıyla ve gerek parça başına yahut iş miktarına göre ödenecek ücretlerin en aşağı hadleri bir nizamname ile tespit edilir" denilmektedir. Fakat 1950'ye kadar bu nizamname çıkmadığı için asgari ücret fiili bir tatbikat sahası bulamamıştır.

Nihayet 1950 yılında İş Kanunu tadil eden 5518 sayılı Kanunun 32. maddesi yeniden düzenlenmiştir. Buna göre asgari ücretlerin tayini "Mahalli Komisyonlara" bırakılmıştır. Bu komisyonların tayininde yetkili organları belirlemeye de Çalışma Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Bunları düzenleyen Çalışma Bakanlığı yönetmeliği ise ancak 1951 tarihinde çıkmıştır ve o tarihten sonra Türkiye'de asgari ücret belirlenmeye başlanmıştır.

1951-1967 döneminde mahalli komisyonlar aracılığı ile tespitine çalışılan asgari ücret, istenilen sonucu doğuramamış ve bu sebeple 1967 yılında kabul edilen 931 sayılı İş Kanunu'nda asgari ücret konusunda yeni bir talep belirtilmiştir. 5.4.1968 tarihli yönetmelikte uygulama şekilleri ortaya konulmuştur. Bu yönetmeliğe göre mahalli komisyonlar kalkmış, yerini tek bir komisyon almış, bu komisyonun tespit ettiği asgari ücret bütün işyerleri için geçerli olmuş ve bundan sonra asgari ücretin ✓ iki yılda bir yeniden tespit edilmesine karar verilmiştir. Anayasanın 1969 yılında 931 sayılı Kanunu iptal etmesiyle birlikte bu kanunun aynısı 1475 sayılı İş Kanunu'nun kabulüyle asgari ücret bu kanunun 33. maddesine göre yeniden düzenlenmiştir.

1475 sayılı İş Kanunu asgari ücreti 33. maddesinde düzenlemiştir. Bu maddeye göre "... işçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret" şeklinde tanımlanmıştır. ✓

Bu kanun metninde vurgulanan noktalar ise şöyledir:

"Hizmet akdi ile çalışan ve bu kanunun kapsamına giren her türlü işçi ile gemi adamı ve gazetecilerin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için Çalışma Bakanlığı'nda Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile ücretlerin asgari hadleri en geç iki senede bir tespit edilir.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu, Çalışma Bakanlığı'nın tespit edeceği üyelerden birinin başkanlığında Çalışma Bakanlı-

ğı Çalışma Genel Müdürü veya Yardımcısı, İşçi Sağlığı Genel müdürü veya Yardımcısı, Devlet İstatistik Enstitüsü Ekonomik İstatistikler Dairesi Başkanı veya Yardımcısı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Dairesi Müdürü veya Yardımcısı, Devlet Planlama Teşkilatından konu ile ilgili dairenin başkanı veya yetki vereceği bir görevli ile bünyesinde en çok işçiyi bulunduran en üst işçi teşekkülünden değişik işkolları için seçecekleri beş temsilci ve işverenin gönderdiği beş temsilciden kurulu Asgari Ücret Tespit Komisyonu en az on üyesinin katılmasıyla toplanır. Üye oylarının çoğunluğu ile karar verilir. Oyların eşitliği halinde, başkanın bulunduğu taraf çokluk sayılır.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu beşer kişilik eşit sayıda hükümet, işçi ve işveren temsilcilerinden oluşmaktadır. On kişi ile toplantı yapıp karar alındığı için, hükümet ve işveren temsilcileriyle işçi temsilcileri dışlanarak karar alınabilir. Genellikle kararlar bu şekilde alınır ve en üst işçi kuruluştur. TÜRK-İŞ'in beş temsilcisi itirazlarını ileri sürerek komisyondan çekilmiş oluyor. Dolayısıyla asgari ücret miktarı işveren ve hükümet temsilcilerinin oyuyla belirlenmekte ve yürürlüğe konulmaktadır.

Asgari Ücret Komisyonu tarafından tespit edilen asgari ücretler Resmi Gazete'de yayımlanır ve yayımlandığı tarihi izleyen aybaşında yürürlüğe girer. İşverenler yayımlanan asgari ücretleri işyerlerinde işçilerin kolayca görebilecekleri bir yere asarak ilan etmek zorundadır.

İşçilere, tespit edilen asgari ücretlerden düşük ücret ödenebilir. Hizmet akitlerine ve toplu iş sözleşmelerine asgari ücretlerden daha düşük ücret ödenmesini öngören hükümler konulamaz. İşverenler tarafından işçilere sağlanan sosyal yardımlar sebebiyle asgari ücretten herhangi bir indirim yapılamaz.

Tarım işçilerinin asgari ücretleri, asgari ücret yönetmeliğindeki usul ve esaslara göre ayrıca tespit edilir.

2.1. Türkiye’de Asgari Ücretin Tespitindeki Problemler

Demokratik toplumlarda ücret düzeyi kamu otoritesi tarafından değil, işçi ve işverenlerin karşılıklı müzakeresi sonucunda belirlenir.

Kamu otoritesinin ücretlerin belirlenmesi sürecine dışsal bir aktör olarak katılmadığı özgürlükçü sistemlerde asgari ücretin rolü oldukça önemlidir. Asgari ücret aslında taraflar arasındaki ücret müzakereleri için bir sınır tanımlar. Diğer bir ifade ile kamu otoritesi asgari ücret ile endüstri ilişkileri sistemi içindeki aktörlerin yani işçi, işveren ve sendikaların ücret pazarlıklarında baz alacakları, altına inemeyecekleri bir seviyeyi tayin etmektedir. Taraflar, ekonomik ve sosyal güçleri doğrultusunda asgari ücret seviyesinde veya üzerinde herhangi bir ücret dengesi belirleyebilirler. Bu açıdan asgari ücret, endüstri ilişkiler sistemi içinde devletin düzenleyici rollerinden biridir (Akgeyik, 2006, 19).

Türkiye’de asgari ücretin iki nedenden dolayı önem taşıdıkları söylenebilir: Birincisi, sanayileşme yönünde henüz yeterli bir seviyeye gelmemiş olması ücretlerin düşük olmasına yol açmaktadır. İkincisi, mesleki teşkilatlanmanın, özellikle sendikalaşmanın yetersiz oluşudur.

Ücret hadlerinin çok düşük seviyede seyrettiği ülkemizde sosyal ve iktisadi faktörler asgari ücret tespitini zorunlu kılmaktadır. Yine asgari ücretten faydalananların çok sayıda oluşu, siyasi olarak meselenin önemini artırmaktadır. Keza sendikasız ve yetersiz derecede teşkilatlanmaya sahip işçilerin bulunduğu ülkemizde toplu iş sözleşmeleri imkânlarının sınırlı oluşu yüzünden kanuni asgari ücret sisteminin bir kat daha önem kazandığı şüphe götürmez bir gerçektir.

Asgari ücretin tespiti kendi içinde çelişmektedir: Şöyle ki, işçinin geçimini sağlamak için bilimsel yöntemler ve güvenilir

verilerle tespit edilen asgari ücretin hepsi işçiye ödenmemekte, gelir vergisi, sigorta işçilik payı, v.s. kesildikten sonra geri kalan işçiye ödenmektedir. Yani, işçinin ancak geçinebileceği miktar tespit edildikten sonra, bu miktar brüt sayılmakta, kesintilerden sonra nete dönüşmektedir. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmanın yolu; hesaplanan asgari ücrete, yapılacak olan kesintilerin ilave edilmesidir. Ya da bilimsel, objektif yöntemler ve verilerle, işçinin ancak geçinebileceği miktar olarak tespit edilen asgari ücretten kesintinin artık yapılmamasıdır.

Yine, insanlığın gösterdiği bir tecrübe olarak, düşük ücretlerle çalıştırılan işçilerden etkili, verimli bir iş beklenemez.

Düşük ücretlerle sefil bir sosyal sınıf haline getirilen işçilerin, zayıf satın alma güçleri sebebiyle, toplam talep düşük kalmakta, bu da sanayinin daha verimli bir yapıda çalışacağı kitle halinde üretime imkan vermemekte, neticede milli gelir seviyesi düşük seyretmeye devam etmektedir.

2.2. Asgari Ücretin Hesaplanmasında Esas Alınan Kriterler

Bugün için asgari ücretin hesaplanmasında, hizmet sözleşmesi ile çalışan işçinin sadece kendisinin ihtiyaçları göz önünde tutularak bir hesaplama yapılmaktadır. Oysa bu ölçütün, işçinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu ailesi hesaba katılmadığında sosyal gerçeklikle bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Asgari ücretin hesaplanmasında temel ölçüt, işçi ailesidir. Bu husus, uluslar arası sözleşmelerle de teyit edilmektedir. En başta, temel hak ve hürriyetlerin ana kaynağı olan "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", işçinin ailesi ile birlikte geçimini sağlayacağı bir adil ücrete sahip olması sorununu temel bir insan hakkı problemi olarak düzenlemiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 23. maddesinin üçüncü fıkrası şöyledir: "Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve

gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır." Görülmektedir ki, asgari ücret işçinin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde olmalıdır. Bu dahi yeterli görülmemekte, söz konusu ücretin her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir standartta bulunması düşünülmektedir.

Benzer bir düzenleme de Avrupa Sosyal Şartında yer almaktadır. 1952 tarihinde, sosyal hakların temel yasası olmak üzere düzenlenen sosyal şartın dördüncü maddesinin ilk fıkrasında, taraf devletler, "çalışanların kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak ücret hakkına sahip olduklarını" kabul etmektedirler. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde olduğu gibi, bir temel yasal hak olan ücretin, işçi ve ailesi için saygın bir hayat düzeyi sağlayacak seviyede olması öngörülmektedir.

Türkiye, Avrupa Sosyal Şartı'nı 1989 yılında kabul etmiştir. Ancak söz konusu şartın bazı maddelerini dışlayarak onaylamıştır. Adil ücreti düzenleyen şartın 4. maddesinin 1. fıkrası da dışarıda bırakılan düzenlemeler arasında yer almıştır. Ancak temel adil bir ücretin işçi ve ailesini de içine alacak şekilde insan onuruna yaraşır bir seviyede olması gerektiğini de 6 Nisan 1949 tarihinde onayladığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile kabul etmiştir.

⚡ Dolayısıyla Türk hukuku bakımından asgari ücret, bir temel insan hakkı problemidir. Ücretin tespitinde tek bir çalışan işçinin esas alınması bu kurula ve aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne de aykırıdır.

Türkiye şartlarında bugün için asgari ücret tespit edilirken, bir işçinin geçindirmekle yükümlü olduğu üç çocuk düşünülerek hesaplama yapılmalıdır. Bu rakam, sosyal güvenlik ku-

ruluşlarına prim ödeyen sigortalılar ile onların geçindirmekle yükümlü olduğu sigortalı kapsamına bakılarak rahatlıkla bulunabilir. Ücretin tespit edilmesinde esas alınacak asgari ihtiyaçlar listesi de günün şartlarına uyarlanarak yeni ihtiyaçlar çerçevesinde bir tespit yapılmalıdır.

Asgari ücret hesaplamaları yapılırken Hane Halkı Tüketim Anketi'ne göre ortaya çıkan tüketim kalıbı esasa alınmaktadır. Bu tüketim kalıbına göre gıda harcamaların toplam tüketim içindeki payı % 35'i oluşturmaktadır. Böylece Komisyon, asgari ücret için bulduğu gıda harcaması miktarının % 65'ini alarak asgari ücreti belirlemektedir. Toplam asgari ücretin bu şekilde hesaplamasının sakıncaları bulunmaktadır:

TÜİK'in yaptığı Hane Halkı Tüketim Anketi, tam gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü, bir örneklem gurubu oluşturulmuştur ve bu örneklem gurubu esasında sonuç elde edilmektedir. Böyle çalışmalar genel eğilimi göstermesi açısından önemli olmaktadır; ancak ücret hesaplaması için kesin değeri hiçbir zaman yansıtamaz.

TÜİK'in Hane Halkı Tüketim Anketi, yalnız asgari ücretlilerle yapılmış bir tüketim anketi değildir. Daha yüksek gelirli-lerinde içinde bulunduğu bir ücretli kesim üzerine anket yapılarak veriler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla asgari ücretlilerin gıda harcamasına yönelik tüketim kalıbı, bu anketteki tüketim kalıbından farklı olabilir. Bu bir iktisat teorisidir: gelir farklılığı tüketim kalıplarını farklılaştırır. Bu teorinin doğruluğunu ispatlayan çok sayıda tüketim üzerine araştırma da yapılmıştır. Tüketim kalıbında bir puanlık bir değişme, asgari ücreti % 2,5 oranında değiştirmektedir. Bu da asgari ücretin toplam olarak belirlenmesinde yanılgıya yol açabilir.

Bugün için Türk işçi hareketinin asgari ücret konusundaki sağlıklı tutumu sonucunda, konunun bir insan hakkı sorunu

olduğu sık sık gündeme getirilmektedir. İşçi hareketi bu tutumundan, sonuç alıncaya kadar vazgeçmemek zorundadır. Konu asgari ücret tespit komisyonlarını da aşacak şekilde, toplu pazarlık mücadelesi ve diğer etkinliklerle daima sıcak tutulmalıdır.

2.3. Türkiye’de Asgari Ücret Miktarları

Yıllar itibarıyla Türkiye’de asgari ücret miktarları Tablo 1’de gösterilmiştir. 1.7.1969 tarihinde asgari ücret Türkiye’nin bütün illerini kapsamamaktaydı. Söz konusu bu tarihte Türkiye’nin belirli illeri altı gruba ayrılmakta ve her grup il için asgari ücret miktarı ayrı belirlenmekteydi. Yine 1.11.1972 tarihinde Türkiye’deki belirli iller dört gruba ayrılmış ve her grup il için asgari ücret farklı belirlenmiştir. Yine 1988 yılına kadar Türkiye’de tarım ve orman işçileri için asgari ücret daha düşük seviyede tutulmuştur. 1.8.1989 tarihinden itibaren asgari ücret tarım ve orman işçileri için de aynı miktarda belirlenmeye başlanmıştır.

Tablo1: Türkiye’de Asgari Ücret

Yürürlük Tarihi		Asgari Ücret (TL/Ay)	
		16 (+) Yaş	16 (-) Yaş
01.07.1969 (1)	I	585	525
	II	540	480
	III	510	450
	IV	495	435
	V	480	420
	VI	465	405
01.11.1972 (2)	I	750	630
	II	705	600
	III	690	570
	IV	660	555
01.07.1974		1200	1.020
01.06.1976		1.800	1.500
01.01.1978		3.300	2.100
01.05.1979		5.400	3.600
01.05.1981		10.000	6.690

01.01.1983		16.200	11.100
01.04.1984		24.525	16.875
01.10.1985		41.400	28.500
01.07.1987		74.250	51.300
01.07.1988		126.000	88.850
01.08.1989		225.000	155.250
01.08.1990		414.000	303.750
01.08.1991		801.000	587.700
01.08.1992		1.449.000	1.116.900
01.08.1993		2.497.500	2.038.500
01.09.1994		4.173.750	3.487.500
01.09.1995		8.460.000	7.087.500
01.08.1996		17.010.000	14.400.000
01.08.1997		35.437.500	29.925.000
01.08.1998		47.839.500	40.664.250
01.07.1999		78.075.000	66.363.750
31.12.1999		93.600.000	79.560.000
01.06.2000		109.800.000	93.600.000
31.12.2000		118.800.000	101.250.000
01.06.2001		139.950.000	118.957.500
31.07.2001		146.947.500	124.920.000
31.12.2001		167.940.000	142.749.000
01.06.2002		222.000.750	188.700.750
31.12.2002		250.875.000	213.210.000
01.12.2003		306.000.000	256.500.000
01.06.2004		423.000.000	360.000.000
01.12.2004		444.150.000	378.000.000
01.12.2005		488,70	415,80
01.12.2006		531,00	450,00
01.06.2007		562,50	476,70
31.12.2007		585,00	491,40
01.06.2008		608,40	515,40
31.12.2008		638,70	540,60
01.06.2009		666,0	567,0
31.12.2009		693,0	589,0
01.06.2010		729,0	721,0
31.12.2010		760,50	748,0

1- 1.7.1969 Tarihinde yürürlüğe giren 30.6.1969 gün ve 1 sayılı Asgari Ücret Tespit Komisyonu kararına göre teşkil eden grupların kapsadığı iller:

- I. Grup iller : İstanbul
- II. Grup iller : Ankara, Kocaeli, İzmir, Adana, Zongunlak
- III. Grup iller : Hatay, Manisa, Rize, Kayseri, Antalya
- IV. Grup iller : Çanakkale, Burdur, Muğla, Denizli, Nevşehir
- V. Grup iller : Siirt, Tokat, Kütahya, Artvin, Sivas
- VI. Grup iller : Muş, Yozgat, Ağrı, Gümüşhane, Bitlis

2- 1. 11. 1972 Tarihinde yürürlüğe giren 31.10.1972 gün ve 2 sayılı asgari Ücret Tespit Komisyonu kararına göre teşkil edilen Grupların kapsadığı iller:

- I. Grup iller : İstanbul
- II. Grup iller : Ankara, Kocaeli, İzmir
- III. Grup iller : Zonguldak, Rize, Adana, içel, Eskişehir, Aydın, Edirne, Balıkesir, Tekirdağ, Trabzon, Hatay, Artvin, Antalya, Elazığ, Giresun, Muğla, Çanakkale, Amasya, Gaziantep, Isparta, Bolu.
- IV. Grup iller: Malatya, Konya, Kütahya, Bilecik, Erzurum, Siirt, Nevşehir, Uşak, Erzincan, Sivas, Tokat, Kırşehir, Çorum, Diyarbakır, Burdur, Denizli, Kastamonu, Sinop, Afyon, Çankırı, Niğde, ordu, K. Maraş, Yozgat, Gümüşhane, Van, Şanlıurfa, Kars, Mardin, Bitlis, Ağrı, Muş, Tunceli, Hakkari, Bingöl, Adıyaman.

1983 yılına kadar asgari ücret iki yıl için hesaplanıyordu. Bu hesapta o günkü şartlarda bir işçinin tek başına hayatını idame ettirebilmesi için zorunlu olan gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek bir ücret tespit ediliyordu. Bu ücret seviyesi tespit edildiği ayda bir önceki tespitten o aya kadarki enflasyon artışı sonucu ücrette meydana gelen düşüş ya da enflasyon kemirmesi göz önüne alınarak tespit edilmiyordu. Yalnız o anki enflasyona göre işçinin tek başına hayatını idame ettirebilmesi için zorunlu olan gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi ihtiyaçlarını

karşılamaya yetecek bir ücret tespit ediliyordu. Böylece enflasyonun yarattığı kayıp alanı telafi edilmeden o anki enflasyonu yakalamış oluyordu. Ancak özellikle yüksek enflasyondan dolayı iki yıl içinde bu ücret, enflasyonun yarattığı kayıp alanından dolayı çok anlamsız bir değere tekabül ediyordu. Yine 1985 yılında asgari ücret iki yıl için 1987 yılından itibaren de her yıl hesaplanmıştır.

Net ele geçen miktar olarak asgari ücretin ne kadar olduğu ile ilgili aşağıdaki tablo verilmiştir. Özellikle 2004 yılından itibaren tarım dışı kesimlerde çalışan 16 ve daha büyük yaştaki işçilere ödenen miktarları verilmiştir. Bu miktarlara bakılarak asgari ücretle geçinmenin zorluğu açıkça görülebilmektedir.

Tablo 2: 16+yaş Tarım Dışı Net Ele Geçen Ücret

Yıllar	Net ele geçen Nominal TL
Birinci altı ay 2004	303.079.500
İkinci altı ay 2004	318.233.475
2005	350,1
2006	380,5
Birinci altı ay 2007	403,1
İkinci altı ay 2008	419,2
Birinci altı ay 2008	435,9
İkinci altı ay 2008	457,6
Birinci altı ay 2009	477,1
İkinci altı ay 2009	496,5
Birinci altı ay 2010	522
İkinci altı ay 2010	599,12

Asgari ücretin nasıl bir seyir takip ettiğini belirlemek için, reel olarak asgari ücreti hesaplamak gerekir. 1994 fiyatlarıyla 2001'den günümüze kadar net ele geçen miktar olarak asgari

ücretin nasıl değiştiğini görebilmek için aşağıdaki tablo verilmiştir.

Tablo 3: Reel asgari ücret (1994=100)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Asgari ücret(1)	132,9	134,9	153,9	170,8	181,8	180,7	183,6	177,1	190,7
Net ele geçen(2)	113,9	123	127,6	158,6	165,3	163,9	162,8	176,6	181,2
Net ele geçen									
Endeks	100	108	112	139	145	144	143	155	159
2004=100 endeks	72	78	81	100	104	104	103	112	114

Kaynak : Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT ve Kamu İşveren Sendikaları

- (1) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi asgari ücretin işgücü maliyetinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.
- (2) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi net asgari ücretinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

Buna karşılık 2004 yılın baz yıl aldığımızda, (2004=100), buna göre baz yılını takip eden üç yılda asgari ücrette artış milli gelir büyüme oranlarının çok altında, ancak %4 civarında bir artış olduğu görülmektedir. 2008 ve 2009 yıllarında sırasıyla %12 ve %14 artış sağlanmıştır.

▲ 1978 yılından bu yana kişi başına GSMH brüt yıllık asgari ücretler cari fiyatlarla karşılaştırıldığında, gelişimin asgari ücretin aleyhine olduğu sonucuna varılmaktadır. 1978-1998 döneminde cari fiyatlarla kişi başına gayri safi milli hasıla 21,623 kat artmasına karşılık brüt asgari ücretteki artış 12,305 kat artmıştır. Diğer bir ifadeyle, asgari ücret düzeyi kişi başına mili

gelir artışının %43,1 gerisinde kalmış, asgari ücretin yaratılan gelir içindeki oransal payı aynı oranda düşme göstermiştir (Bağdadioğlu, 1999, 55).

3. ASGARİ ÜCRET VE GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımı ile asgari ücret arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. En düşük gelir grubu içine asgari ücretliler yoğun bir şekilde dahil olmaktadır. Asgari ücretin yükselmesi en düşük gelir grubunun payını artırmakta, bu da gelir dağılımını olumluya çevirmektedir. Bu sebeple gelir dağılımı üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur.

3.1. Türkiye’de Gelir Dağılımı Problemi

3.1.1. Hane Halkı Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı problemi hem siyaset alanında hem de ekonomi gündemindeki yerini ağırlıklı olarak korumaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik yoksulluk, dışlanma, marjinalizasyon gibi sosyal olguların, hem akademi hem de siyaset sahnesinde önemli bir problem olarak ortaya çıktığı, gündemin önemli konuları içine girdiği ve müdahale edilmesi gereken bir olgu olduğu ortadadır. Bu olguya müdahale etmenin yöntemlerinden birisi şüphesiz ki alt gelir gruplarının gelirlerinde olabildiğince artışlar sağlamaktır.

↓ Gelir dağılımı hane halkı ve fonksiyonel gelir dağılımı olarak hesaplanmaktadır. Hane halkı gelir dağılımında, nüfus en düşük gelirli gruplardan en yüksek gelirli gruplara doğru gruplandırılmaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımında ise milli gelir içerisinde ücret, faiz, kâr ve rant gelir paylarının gösterilmesi ve mukayese edilmesi sözkonusudur.

Bunların dışında, kişisel gelir dağılımı ya da bireysel gelir dağılımı da yapılabilmektedir. Kişisel gelir dağılımında, gelir, fertler ya da haneler arasındaki dağılımı ön plandadır.

Kişisel gelir dağılımında fertler ya da hanelerin gelirlerinin büyüklüğüne göre gelir eşitsizlikleri belirlenir. Ayrıca bu dağılımda gelirin sosyo-ekonomik gruplara, mesleklere, sektör- lere, bölgelere, eğitim durumlarına göre sınıflandırılması da yapılabilmektedir. Ülkemizde gelir dağılımını yapan TÜİK kişisel gelir dağılımı esasında bir gelir dağılımı yapmamaktadır. TÜİK'in yaptığı 1987 ve 1994 gelir dağılımı araştırmalarından hareketle, bu iki araştırmanın sonuçlarını esas alarak 2000 yılında TÜSİAD bireysel gelir dağılımı sonuçlarına varmıştır (TÜSİAD, 2000).

Gelir dağılımının en önemli göstergesi, hane halkı gelir dağılımı sonuçlarıdır. 1963 yılında ilk defa gelir dağılımı araştırmasını DPT yapmıştır. Daha kapsamlı ve daha çok veri kullanılarak TÜİK muhtelif yıllarda araştırma yapmıştır. % 20'lik hane halkı gruplarına göre bu araştırmaların sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: 1987- 2008 Yılları İçin TÜİK Hane Halkı Gelir Dağılımı Araştırması

Hane Yüzdesi	1987	1994	2002	2003	2004	2005	2007	2008
1. %20	5,2	4,9	5,3	6,0	6,0	6,1	5,8	5,8
2. %20	9,6	8,6	9,8	10,3	10,7	11,1	10,6	10,4
3. %20	14,1	12,6	14,0	14,5	15,2	15,8	15,2	15,2
4. %20	21,2	19,0	20,8	20,9	21,9	22,6	21,5	21,9
5. %20	49,9	54,9	50,1	48,3	46,2	44,4	46,9	46,7
Gini Katsayısı	0,43	0,49	0,44	0,42	0,40	0,38	0,41	0,41
Son %20 / ilk %20	9,6	11,2	9,5	8,1	7,7	7,3	8,1	8,1

Kaynak: TÜİK Hane Halkı Gelir Dağılımı Araştırması İlgili Yıllar

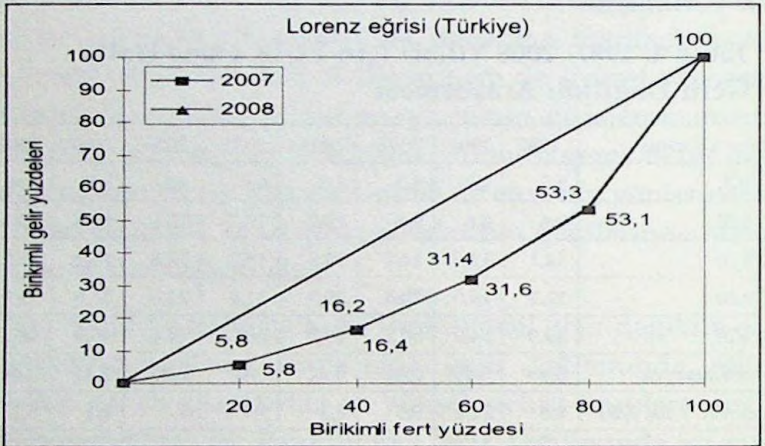
Tablo 4'deki verilerden de görüleceği gibi, gelir dağılımına ait veriler incelendiğinde, ilk yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay artarken, beşinci yüzde 20'lik grubun aldığı payın son yıllarda bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

2007- 2008 gelir dağılımı araştırmasında ise ilk % 20'lik dilimde bir önceki üç yıla göre bir düşüş görülmektedir. Bu düşüşün en önemli sebebi, Türkiye'nin dünyadaki ekonomik krizden olumsuz etkilenmesidir.

Yine de tablo nispi olarak gelir dağılımında bir düzelmenin olduğunu bize göstermektedir. Ancak 1994 ve 2002 yıllarında gelir dağılımının, 5'ci yüzde 20'lik paya göre, diğer yıllarla mukayese edildiğinde daha bozuk olduğu da görülmektedir.

Buna göre, 2005 yılı için beşinci yüzde 20'lik grubun payının birinci yüzde 20'lik grubun payına oranını veren S80/ S20 eşitsizlik ölçüsü 7.3 kat olarak hesaplanmıştır. Aynı oran 2004 yılında 7.7 kat olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar 2007 ve 2008 yılları için 8,1'e yükselmiştir. Dolayısıyla bu iki yılda diğer yıllara nazaran önemli sayılabilecek bir gelir dağılımı eşitsizliği görülmektedir.

Tablo 5: 2007 ve 2008 tarihleri için Lorenz eğrileri

Kaynak: TÜİK

Lorenz eğrisi: Lorenz eğrisi, gelir ya da servetin nüfusa dağılımındaki eşitsizliği göstermede kullanılan grafikdir. Eğri; bir karenin köşegenini uç noktalarda keser. Karenin dikey kenarında gelirin birikimli payları, yatay kenarında ise nüfusun birikimli payları yüzde olarak gösterilir. Köşegen doğru, gelirin

nüfus arasında eşit dağılımını (mutlak eşitlik) gösterir. Lorenz eğrisi köşegenden uzaklaştıkça, gelir dağılımındaki eşitsizlik artmaktadır. Gelir dağılımının son iki yılı için (2007-2008) Lorenz eğrisi yapılmıştır. Bu iki yıl için gelir dağılımı eşitsizliğinde önemli bir değişme olmadığı için her iki yılın lorenz eğrileri adeta çakışmaktadır. Ancak Lorenz eğrilerinin eşitlikten bir hayli uzak olduğu da göze çarpmaktadır. Bu da Türkiye’de gelir dağılımının bozukluğunu bize göstermektedir.

Genelde gelir dağılımına baktığımızda ise, gelir dağılımının çok bozuk olduğu görülmektedir. Tablo’ya göre 1994 yılında en düşük gelirli hane halklarının %20’si gelirin ancak %4,90’ını alırken, en yüksek gelirli hane halkının %20’si gelirin %54,90’ını almaktadır. En yüksek gelire sahip hane halklarının %20’sinin geliri, en düşük gelirli hane halklarının %20’sinin gelirin 11,2 katı kadardır. Son yıllarda ise bu oran 8,1 kata kadar düşmüştür. Bu da Türkiye’de gelir dağılımında bir düzelme olmakla birlikte hala çok bozuk olduğunu göstermektedir.

✶ Gelir dağılımı bozukluk derecesini veren ikinci bir yöntem ise “Gini” katsayısıdır. Bilindiği gibi, gini katsayısı sıfır ile bir arasında değer almaktadır. Gelirin hepsi tek bir kişi tarafından alındığında Gini katsayısının değeri bir, gelir dağılımı herkese mutlak olarak eşit dağıldığında Gini katsayısı sıfır olmaktadır. Gini katsayısının değeri sıfırdan bire yaklaştıkça gelir dağılımı eşitsizliği de artmaktadır.

✶ Gelir dağılımı eşitsizliği Gini katsayılarına göre yorumlandığında, 1980’ler öncesinde 0,50 mertebesinde iken, sonraki dönemde sürekli bir iyileşme göstererek Gini katsayısı 1987’de 0,43’e kadar düşmüştür. Ancak 1994 yılına gelindiğinde gelir dağılımında ciddi bir bozulma meydana gelmiştir. 1987’de 0,43 olarak hesaplanan Gini katsayısı 1994’de 0,49 değerini almaktadır. 2002 yılı için hesaplanan Gini katsayısında ise tekrar 1987 yılı seviyesine bir geri dönüş yaşanmıştır. 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla 0,42 ve 0,40’a gerileyen Gini katsayısı, 2005 yılında 0,38’e düşerek son kırk yılın en iyi seviyesine ulaşmışken, 2007 ve 2008 yılları için Gini katsayısı tekrar yükselerek 0,41 değerine ulaşmıştır.

Türkiye'nin Gini katsayısını dünya ile mukayese ettiğimizde, Latin Amerika Ülkeleri için Gini katsayısı 0,50 civarında olup, gelir dağılımında eşitsizlik çok yüksek olduğu, buna karşılık Avrupa ülkelerinde ise Gini katsayısı 0,20 ile 0,35 arasında değişmekte ve gelir dağılımında eşitsizliğin daha az olduğu görülmektedir (TÜSİAD, 2000).

AB ile Türkiye'yi Gini katsayısı bakımından mukayese ettiğimizde; AB-15 Gini ortalaması 0,30 iken AB-25 ortalaması 0,29'dur. Gini katsayıları ülke bazında ele alındığında en düşük 0,22 Slovenya ile en yüksek 0,37 Portekiz yer almaktadır. Portekiz'i, 0,35 ile Yunanistan ve İngiltere ve 0,34 ile Letonya ve Estonya takip etmektedir. Slovenya'yı ise 0,23 ile İsveç, 0,24 ile Macaristan ve 0,25 ile Çek Cumhuriyeti ve Danimarka takip etmektedir (OECD, 2005).

Türkiye ise hem AB-25 hem de AB-15 ortalamasından çok uzak bir değere sahiptir AB-25 ortalamasında 2003 yılında en zengin % 20'lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı pay en fakir yüzde yirmilik grubun aldığı payın yaklaşık 4,6 katıdır. Bu oran (beşinci % 20 /birinci % 20) Macaristan'da 3 ile Portekiz'de 7,4 aralığında değişmektedir. Türkiye'de ise, 2002 yılı gelir dağılımı için, en zengin % 20'lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı pay en fakir % 20'lik grubun aldığı payın yaklaşık 9.5 katı düzeyinde iken, tedricen düşüş göstererek 2005 yılı itibarıyla yaklaşık 7.3 katı seviyesine düşmüş, 2007 ve 2008 yıllarında tekrar 8,1 kat olmuştur.

AB ve Türkiye gelir dağılımı eşitsizlikleri karşılaştırılırken göze çarpan başka bir husus, Türkiye'nin gelir dağılımının AB-12 ülkelerinin hepsinden ve bütün eşitsizlik ölçüleri bakımından çok daha eşitsiz olmasıdır (TÜSİAD, 2000, 114). Bu 12 ülke arasında 1990'larda en eşitsiz ülke olan İtalya için Gini katsayısı 0,34 iken, Türkiye'nin Gini katsayısı 0,46'dır (TÜSİAD, 2000, 114). TÜSİAD'ın söz konusu çalışmasında en eşitliğe yakın ülke olan Danimarka'da Gini katsayısı 0,22'dir. Türkiye İtalya mukayesesinde, %35 oranıyla Türkiye'nin daha eşitsiz olduğunu gösteren bu fark OECD standartlarına göre

çok yüksektir. OECD, %15'in üzerindeki oranları "eşitsizlikte dikkate değer bir artış" olarak kabul etmektedir.

Gelir dağılımı araştırmaların en önemli amacı, siyasal karar alıcılara hangi sosyal politikaları uygulamaları gerektiği noktasında öncülük etmektir. Günümüz ekonomilerinde piyasalar belirli bir gelir dağılımını gerçekleştirir. Ancak, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, devlet her ülkede piyasa dağılımına dolaysız vergiler, esas olarak gelir vergileri aracılığıyla ilk müdahaleyi eder. İkinci olarak bu vergilerin bir bölümünü ya da daha fazlasını karşılıksız gelir transferi şeklinde bireyler arasında yeniden dağıtarak gerçekleştirir. Bu transferler, emekli maaşları, işsizlik tazminatları, vergi iadeleri gibi unsurları kapsamaktadır.

▲Türkiye'ye gelince, vergi öncesi gelir dağılımı bilinemediğinden, ancak transferlerle sınırlı bir gelir dağılımı yapılabilmektedir.

Türkiye'deki gelir dağılımı eşitsizliği AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında dikkati çeken bir özellik de "birinci bölüşüm" yada "piyasa gelir dağılımı" veya "vergi öncesi gelir dağılımı" olarak adlandırılan, devletin müdahalesi öncesinde piyasada oluşan gelir dağılımının eşitsizliği açısından, Türkiye'nin AB ülkeleri ile hemen hemen aynı seviyede olduğudur. Türkiye'de temel problem piyasa gelir dağılımından sonra etkin bir vergi ve transfer politikasının işlememesidir. Bu nedenle Türkiye'de piyasa gelir dağılımı ile nihai gelir dağılımı arasında gereken müdahale yapılamamakta ve nihai gelir dağılımı Avrupa ülkelerine oranla eşitlikten uzak kalmaktadır (TUSİAD, 2000, 117).

AB ülkelerinde vergi ve transfer öncesi ve sonrası gelir dağılımında çok ciddi değişimler olabilmektedir. Vergi ve transfer öncesi ile sonrası dağılım bilgileri mevcut olan yedi AB ülkesi bu açıdan değerlendirildiğinde ve Türkiye ile karşılaştırıldığında; bu yedi AB ülkesinde Gini katsayısı yüzde ellilere varan düşüş gösterirken, Türkiye yalnız transfer sonrası gelir dağılımı ancak % 5,7 oranında düşüş göstermektedir. Başka bir deyimle, AB ülkelerinde gelir dağılımında müdahale ile ancak önemli bir düzelme sağlanabilmektedir. Türkiye'de eksik olan şey, devletin yeterli seviyede böyle bir müdahale yapamamasıdır.

Tablo 6: AB Ülkelerinde Vergi ve Transfer Öncesi ve Sonrası Gini Katsayıları

Ülkeler	Vergi ve transferler öncesi gini katsayısı	Vergi ve transferler sonrası gini katsayısı	Vergi ve Transferlerin gelir dağılımına etkisi
Danimarka (1994)	0,420	0,217	-48,3
İsveç (1995)	0,487	0,230	-52,8
Finlandiya (1995)	0,392	0,231	-41,1
Hollanda (1994)	0,421	0,253	-39,9
Belçika (1995)	0,527	0,272	-48,4
Almanya (1994)	0,436	0,282	-35,3
İtalya (1994)	0,510	0,345	-32,4
Türkiye (1994)	0,474*	0,447*	-5,7

Kaynak: OECD (1998, 39) , TUSİAD, (2000, 118)

*Türkiye verilerinin, vergilerin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini analiz etmek için uygun olamaması sebebiyle, vergiler öncesi ve sonrası Gini katsayısı verilmemiştir. Ancak buradaki Gini katsayısı sadece devlet transfer öncesi ve sonrası Gini katsayısını gösteriyor.

Bu veriler ışığında Avrupa Birliği yolunda Türkiye'nin gelir dağılımı problemi en önemli ve çözülmesi gereken sorunların başında gözükmektedir. Nitekim, Ulusal Kalkınma Planı ve Katılım Öncesi Ekonomik Program çerçevesinde de gelir dağılımı adaletsizliği en önemli sorunların başında gözükmektedir. Bu problem yaşanan ekonomik krizler ve uygulanan yapısal uyum programları ile daha da derinleşmiş olup, 2002 yılı sonrasında ulaşılan yüksek büyüme oranlarıyla düzelme gösterse de hâlâ Avrupa Birliği ortalamalarının gerisinde kalmaktadır.

3.1.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Gelir dağılımının ikinci ele alınış şekli fonksiyonel gelir dağılımıdır. Fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelir içinde üretim faktörlerinin payları, yani daha çok sermaye, faiz, rant payı ile ücret payı mukayese edilerek verilmektedir. Başka bir ifadeyle fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin emek gelirleri ile emek dışı gelirler (mülk gelirleri) arasındaki bölüşümüdür. Bu dağılımda, üretim süreci sonucunda ortaya çıkan gelirin üretim faktörleri (emek, sermaye, toprak, girişim) ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki bölüşümü önem taşır. Emek dışı gelirler kâr, faiz, kira gelirleri gibi alt gruplara ayrılabilceği gibi, emek gelirleri de ücret, maaş veya yevmiye, üst yönetici gelirleri gibi alt gruplara ayrılabilir.

Bilindiği gibi, milli gelir, bir ülkede, bir yılda üretilen mal ve hizmetin toplam değerini oluşturmaktadır. Milli gelir üç yöntemle hesaplanır: Harcama, üretim ve gelir yöntemi. Harcama yöntemiyle milli gelir hesaplamasında, piyasa fiyatlarıyla satılan mal ve hizmetlere yapılan nihai harcamalar dikkate alınmaktadır. Piyasa fiyatları içinde dolaylı vergiler ve amortismanlar bulunduğu ve net dış faktör payı ilave edilmediği için ortaya çıkan rakama Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) denmektedir. Türkiye’de üçer aylık olarak harcama yöntemiyle milli gelir hesaplanmakta ve yılsonunda birleştirilerek yıllık GSYİH değerine ulaşılmaktadır.

Gelirler yöntemiyle milli gelir hesabı ise, üretimde kazanılmış olan ücret, faiz, rant ve kârlar toplanarak doğrudan milli gelir elde edilir. Tablo 7 gelirler yöntemiyle hesaplanmış milli gelir rakamlarını göstermektedir. Birinci sütunda üretimde ve ithalat mallarında devletin gelir olarak elde ettiği vergiler gösterilmektedir. İkinci sütunda devletin üreticilere verdiği sübvansiyonları, takip eden sütunlarda sabit sermaye tüketimi, ücret ödemeleri ve işletme artığı olarak kâr, faiz ve rant ödemelerin milli gelir içerisindeki payları görülebilir. Yani kâr, faiz ve rant toplamına işletme artığı denilmektedir.

Tablo :7 Gelirler Yöntemine Göre Milli Gelir Hesabı

Yıllar	Üretim ve İthalat Vergileri	(Eksi) Sübvansiyonlar	Sabit Sermaye Tüketimi	İşgücü Ödemeleri	İşletme Artığı
1987	9,0	0,9	7,0	20,7	64,2
1988	8,8	0,9	7,4	21,5	63,2
1989	8,7	1,0	6,5	24,0	61,8
1990	9,7	1,1	5,9	27,2	58,3
1991	10,5	1,6	6,2	31,9	53,1
1992	10,8	2,2	6,1	31,7	53,6
1993	11,2	1,9	5,7	30,9	54,1
1994	10,8	2,4	7,0	25,5	59,1
1995	10,9	1,2	6,5	22,2	61,6
1996	11,7	1,6	6,3	23,9	59,8
1997	12,4	1,3	6,1	25,8	57,1
1998	12,2	1,7	6,3	25,5	57,7
1999	13,1	2,1	6,9	30,7	51,4
2000	14,8	1,3	6,6	29,2	50,8
2001	15,3	1,3	8,3	28,3	49,4
2002	15,6	0,4	8,6	26,3	50,0
2003	16,5	0,3	7,6	26,1	50,0
2004	17,1	0,2	7,0	26,3	49,8
2005	18,0	0,2	6,5	26,1	49,5
2006	17,7	0,2	6,2	26,2	50,1

Kaynak: TÜİK, ilgili yayınlar, gelirler yöntemiyle milli gelir hesabı gerçekleştirilmekte ve yapılmaktadır. Avrupa Hesaplar Sistemi olarak adlandırılan ESA 1995'e uyum kapsamında 1998=100 bazlı revize çalışmaları devam ettiği için 2007-2009 dönemi rakamları 2011 yılının ortasında yayımlanacaktır.

Üretim ve ithalat vergilerinin milli gelir içindeki payı 1987 yılından 2006 yılına yaklaşık iki katına çıkmıştır ve son üç yılda bu pay önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Özellikle ithalattaki artış, milli gelir büyümesinde önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bu durum, ithalattan kaynaklı veya ithalata dayalı milli gelir büyümesi olarak da literatürde tartışılmaktadır.

Toplam milli gelir rakamından devletin üretime verdiği sübvansiyonlar çıkarıldığı için, sübvansiyonlardaki azalma milli gelir büyümesine pozitif etki yapmaktadır. Yine son üç yılda üretimdeki sübvansiyonların düşmesi, büyümeye sağladığı katkının yanında, ithal mallarıyla yerli üretimin rekabet etme gücünü de zayıflatmaktadır.

Yukarda da ifade edildiği gibi, gelir dağılımının ikinci ele alınış şekli fonksiyonel gelir dağılımıdır. Fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelir içinde üretim faktörlerinin payları, yani daha çok kâr, faiz, rant payı ile ücret payı mukayese edilerek verilmektedir. Yukarıdaki Tablo 7’de bu rakamlara baktığımızda, yıllar itibariyle değişimler göstermekle birlikte ücret payının son yıllarda %26’lar civarında ve işletme artığı olarak faiz, kâr ve rant payının %50’ler mertebesinde gerçekleştiği görülmektedir.

OECD ülkelerinde ücretin milli gelir içindeki payının %60’lar mertebesinde olduğu göz önüne alındığında, Türkiye’de fonksiyonel gelir dağılımındaki eşitsizliğin ne derece büyük olduğunu görülmektedir.

Daha da ilgi çekici bir nokta ise, son on yılda toplam gelir vergisinin ortalama %62’sinin ücret gelirlerinden alınmış olmasıdır. Yani Milli Gelirin ortalama %50’sini oluşturan kâr, faiz, rant gelirlerinden alınan vergi gelirleri toplam gelir vergisinin son on yılda ortalama %38’ini oluştururken, geri kalan gelir vergisinin %62’si ücret gelirlerinden kesinti yoluyla elde edilmektedir. Kaldı ki vergiler ücretin elde edildiği ayda ke-

sildiği halde kâr, (genelde) faiz, rant gelirlerinde bir sonraki yılda üç taksitle alınmaktadır. Enflasyonun yüksek seyrettiği ekonomilerde bu vadeli alışlardan doğan değer kaybı çok yüksek olmaktadır. Bu değer kaybı hesaba katıldığında, gelir vergisi içinde toplam ücretlerin ödediği vergi payı çok daha yükselmektedir.

3.2. Yoksulluk ve Gelir Dağılımı

Asgari ücreti yükseltmenin yoksulluğu azalttığı yönünde bilimsel görüşler çok yaygındır. Asgari ücretin yoksulluğu azaltmadaki etkisi ciddi bir tartışma konusudur. Asgari ücretin hem mutlak hem de görel yoksulluğu etkilediği varsayıldığı için her iki tartışma da ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

3.2.1. Mutlak Yoksullukla Mücadelede Asgari Ücret

Genel olarak yoksulluk; gelir eksikliği / azlığına bağlı olarak asgari yaşam düzeyini sürdürmek için gereken mal ve hizmetlerden yararlanamama ve bu durumun beraberinde getirdiği sosyal mahrumiyet duygusu geliştirme olarak tanımlanır. Bunun dışında on beşin üzerinde yoksulluk tanımı yapılabilmektedir. Bunların içinde en yaygın kullanılanları mutlak yoksulluk, insani yoksulluk ve görel (nispi) yoksulluktur. İnsani yoksulluğu son dönemde **UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)** tanımlamıştır. Bu tanım belirli kriterler esasında bir ülke vatandaşlarının insanca yaşama imkânlarının bulunup bulunmadığını tespit etmek ve uluslararası kıyaslama yapabilmek için; ülkeleri yaşam süresi, bilgi ve onurlu bir yaşam standardının ölçütlerine göre değerlendirmektedir.

Mutlak yoksulluk, hane halkı ya da fertlerin biyolojik olarak kendilerini üretebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyi olarak tanımlanmaktadır.

Nispi yoksulluk ise içinde yaşanan toplumdaki asgari yaşam düzeyine sahip olup olmama şeklinde tanımlanmaktadır (Erdem, 2003, 22).

Bilindiği gibi, Asgari ücretten doğal olarak işçiler ve aileleri yararlanmaktadır. Yoksulluk aslında sadece çalışanlar için değil; daha çok işsizler, kırsal kesimde yaşayanlar ve çok çocuklu aileler içinde problem oluşturmaktadır. Gerçekte birçok ülkede yoksulluk sınırında bulunan yetişkinlerin büyük bir bölümü işsiz konumdadır. Bu nedenle asgari ücret artışı işsizliği veya kırsal yoksulluğu azaltmada etkili bir araç değilken, kısmen ve sadece çalışan kentsel işgücü için etkilidir.

Asgari ücretin mutlak yoksulluğu azaltmadaki rolünü sınırlayan temel faktör, çoğunlukla aile geliri olarak kabul edilen asgari ücretin hane halkının statüsü, büyüklüğü ve yapısına bağlı olarak farklılaşan sonuçlar yaratmasıdır. Sözgelimi, asgari ücretin biraz üzerinde ücret alan bir işçi, artıştan yararlanmayacak hatta muhtemelen asgari ücretli ailelerin gelirlerinde yaşanan artış nedeni ile görece yoksullaşabilecektir (Borkowska, 2001, 3).

Bu görüş, asgari ücretin yoksulluğu azaltmak yerine genişlettiği varsayımını ön plana çıkaran liberal anlayışlar açısından da destek bulmaktadır. Liberal anlayışın iddia ettiği argüman, asgari ücrette meydana gelen artışların istihdamı düşürdüğü yönündedir. Rekabetçi işgücü arz ve talep modeline göre, asgari ücretin artması işgücü talebini sınırlamakta, böylece mevcut işgücü açısından iş fırsatları daralmaktadır. Sonuçta daha yüksek ücret elde edenlerin kazançlı çıktığı düşünülürken, kısa zaman sonra bu yüksek ücretten kaynaklı istihdam daralmasına bağlı işsizlik artabilir (Deller, 2005, 1).

► Asgari ücret ile istihdam ilişkisi üzerinde duranlar, daha çok genç nüfusun istihdam ilişkisini ele almaktadırlar. Genç nüfus, 25 ve altı yaş nüfustan oluşturmaktadır. Asgari ücret uygulaması en fazla bu genç nüfus arasında cereyan etmektedir. Dolayısıyla asgari ücret ile genç nüfus arasında ilişki kurulmaktadır.

Asgari ücret ile istihdam arasında ekonometrik çalışmaların önemli bir kısmı Fransa'da yapılmıştır. Fransa'da asgari ücret artışı tüketici fiyat endeksine bağlanmıştır. Tüketici fiyat endeksinde %2'nin üzerinde artış otomatik olarak asgari ücretlere yansıtılmaktadır. Bunun dışında asgari ücret siyasi amaçlarla da fiyat endeksindeki artıştan daha fazla artırılabilir.

Yine Fransa'da asgari ücret her yıl 1 Temmuz'da ortalama reel ücretlerdeki büyümenin en az yarısı kadar artırılır. Asgari ücretlerde sık sık meydana gelen bu küçük artışlar sebebiyle Fransa'da asgari ücretle istihdam arasında istatistikî bakımından anlamlı bir ilişki tespit etmek zor olmaktadır.

Ancak, mutat olan bu artışlar dışında 1968 ve 1973 yıllarında Fransa'da politik amaçlı planlı bir yükselme olmuştur. Diğer bir yükselme ise F. Mitterand'ın seçimleri kazandıktan kısa bir süre sonra 1981 yılında asgari ücrette yaptığı %10 oranında artış olmuştur. İşte bu artışın genç nüfus istihdamı üzerindeki etkisini S. Bazen ve N. Skourias (1991) ekonometrik bir analizle belirlemeye çalışmışlardır. Buldukları sonuç, ücretlerdeki bu artışların hem genç nüfus istihdamında hem de toplam istihdamda bir düşüşe yol açtığı yönündedir.

Fransa'da asgari ücret artışı ile istihdam artışı arasındaki ilişkiler üzerine tartışmalara bakıldığında; genellikle asgari ücret artışlarının işsizliğe yol açtığı yönünde iddialar yoğunluk kazanmaktadır. Bunun aksini ispatlayanlar da bulunmaktadır. Zaman serisi ile analiz yapan ekonometrik çalışmalar, asgari ücretle istihdam arasında önemli bir korelasyon bulamamışlardır (Wood, 1994).

Fransa'da, Bazen ve Martin (1991), çalışmalarında asgari ücretlerdeki yükselmenin genç nüfus istihdamı üzerinde çok sınırlı bir negatif etki yarattığını bulmuştur. Buna karşılık Benhayoun (1994) ekonometrik çalışmasında ise asgari ücret yükselmelerinin genç nüfus istihdamına etkisi üzerine anlamlı bir bulgu bulmamıştır.

Asgari ücrette meydana gelen artışların düşük gelirli ve yoksul ailelerin gelirlerini artırarak gelir dağılımında önemli bir değişmeye yol açtığı yönündeki görüşlere gelişmekte olan ülkeler arasında pek değinilmemektedir. Neumark, ve diğerleri (2006) Brezilya'da asgari ücretin gelir dağılımına etkilerini değerlendirmişlerdir. Brezilya örneğini ele almalarının birkaç sebebi bulunmaktadır: birincisi Orta Afrika Cumhuriyeti, Malavi, Nikaragua ve Güney Afrika'dan sonra dünyada gelir dağılımı en bozuk ülke Brezilya'dır. Dünya Bankası (2003) raporuna göre, Brezilya'da Gini katsayısı 25 yıldan beri 0,58 ile 0,63 arasında değişmektedir.

İkincisi, 1990'ların ortalarına kadar Brezilya'da yüksek oranlarda seyreden enflasyon döneminde çok yaygın kullanılan asgari ücretin sık sık yükselmesidir.

Üçüncüsü Brezilya'da asgari ücret çok yaygın olarak bütün sektörlerde uygulanmaktadır. Ücretlilerin %65'i asgari ücretle çalışmaktadır.

1980'lerin başından 1990'ların ortalarına kadar Brezilya'da devam eden yüksek enflasyon döneminde asgari ücretlerde sık sık artışlar olmuştur. Enflasyonist dönemden sonra da asgari ücretlerde yükselmeler meydana gelmiştir. 2003 yılında göreve başlayan Brezilya Başbakanı asgari ücreti %20 oranında artırmıştır. Bu artış da hesaba katıldığında uzun bir dönemde asgari ücrette yıllık olarak reel %5 ile %20 arasında artışlar sağlanmıştır. Asgari ücretlerde reel artışların sağlandığı bu dönemde yoksulluk oranında da sürekli düşüş sağlanmıştır. Ancak yoksulluk oranının azalmasında diğer faktörlerinde katkısı bulunmaktadır.

Hem ABD'de hem de Brezilya'da yapılan araştırmalarda asgari ücret yükselmelerinin istihdam üzerinde olumsuz, gelir dağılımı üzerinde olumlu etkiler yaratığına dair sonuçlar elde edilmiştir. ABD'de asgari ücret yükselmesinin net etkisinin ne olduğu ise istihdam da meydana gelen düşüşün

büyüklüğü ile gelir dağılımdaki düzelmenin büyüklüğünün karşılaştırılması sonucu belirlenecektir. Ancak Brezilya'da, gelir dağılımı çok farklı olduğu, daha yüksek ve yaygın bir eşitsizlik olduğu ve ücretli hane halkının çok büyük bir kısmı asgari ücret düzeyinde ya da bu düzeye yakın bir noktada ücret aldığı için asgari ücretlerdeki yükselmelerin gelir dağılımı düzenleyici rolü çok daha büyük olabilmektedir (Neumark ve diğerleri, 2005).

Neumark, (Neumark ve diğerleri, 2005) çalışmasının sonucu olarak; asgari ücretin aile geliri üzerindeki bölüşümünü test etmek için Brezilya'nın büyük metropol bölgelerinde veri toplamıştır. Bu çalışma, hiper enflasyonun sona erdiği 1996-2001 tarihleri arasında yapılmıştır. Brezilya'da asgari ücret yükselmeleri, düşük gelirli ailelerin gelirlerini yükselterek, gelir dağılımını iyileştirmiştir.

Bilhassa Gelişmiş ülkelerde istatistiksel veriler, asgari ücretli çalışanların çoğunlukla mutlak yoksulluk sınırında yaşayan ailelere mensup olmadığını göstermektedir. OECD ülkelerinin çoğunda yoksul aileler elde ettikleri gelir türlerine göre değerlendirildiğinde, yoksul ailelerin %10'nun ücret türü gelir elde ettiği görülmektedir. En yoksul ailelerde işgücüne katılımın oldukça sınırlı olması nedeniyle, OECD ülkelerinde asgari ücretli çalışanların büyük bir kısmı (yaklaşık %90'ı) orta alt ve orta gelir düzeyindeki ailelere mensuptur (Rutkowski, 2003, 12). Örneğin Avustralya'da asgari ücret veya ona yakın bir düzeyde ücret alan işgücünün sadece 1/3'ü hane halkı içinde ücretli tek çalışan konumundadır. Dolayısıyla asgari ücretli çalışanların mutlak yoksulluk sınırındaki alt gelirli gruplardan daha iyi şartlarda yaşadığı öne sürülebilir (Leigh, 2005, 11, nakleden Akgeyik, 2007). Benzer şekilde ABD'de ise, asgari ücretli çalışanların %70'i, yoksulluk sınırının üzerinde yaşayan ailelere mensuptur.

İngiltere'de her hangi bir geliri olmayanlar dahil olmak üzere tüm aileler dikkate alındığında, asgari ücretteki artışın,

mutlak yoksulluk oranında çok sınırlı azalmalara yol açtığı görülmüştür (OECD, 1998, 18).

Bu analizler bize şunu ifade etmektedir. Gelişmiş ülkelerde ve gelişme derecesi nispeten yüksek olan ülkelerde asgari ücret daha yüksek belirlenmekte ve yoksulluk sınırının üzerinde bir ücret düzeyine tekabül etmektedir. Buna karşılık gelişme derecesi düşük olan ülkelerde asgari ücret düzeyi, yoksulluk sınırındadır.

3.2.2. Nispi Yoksullukla Mücadelede Asgari Ücret

Asgari ücretin gerçekleştireceği amaçlardan birisi de, belirlenecek asgari ücret seviyesinin düşük gelirli çalışanların ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştireceği yönünde beklentilerin olmasıdır. Başka bir deyimle, belirlenecek asgari ücret düzeyi en alt ücretlerde çalışanların nispi olarak gelirlerini yükseltmeyi, gelirlerinin insanca bir hayat sürdürecekt düzeyinde olmasını sağlamaktır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, aslında çalışma karşılığı gelir elde edemeyen mutlak yoksulluk sınırındaki aileler, asgari ücretin yükselmesinden fayda sağlamazken, daha çok asgari ücretle çalışanların fayda sağladığı, çalışan yoksulların nispi olarak durumlarının düzeltildiği iddia edilebilir. OECD ülkelerinde çalışan yoksulların %90'ının düşük ücretli işgücünden oluştuğu görülmektedir (Rutkowski, 2003, 12).

Nispi yoksulluk, içinde yaşanan toplumdaki asgari yaşam düzeyine sahip olup olmama şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumu nispi yoksulluk olarak ifade edilir. Çalışan yoksullar ise, kamu ve özel sektörün alt düzeylerinde ve marjinal sektörlerde çalışan, eğitim düzeyi düşük ve vasıfsız işgücünü ifade etmektedir. Akgeyik (2006) ise, hane halkında sadece bir kişinin çalıştığı yoksul aileleri tanımlamaktadır. Çalışan yoksul kavramının tanımlanmasında kullanılacak kriter konusunda açık bir konsensüs mevcut değildir.

OECD, ortalama ücretin 2/3'ü düzeyinden daha az bir kazancı kriter olarak kullanmaktadır. Bu kriter, Avusturya, Fransa, Yunanistan, İrlanda ve Portekiz'de de benimsenmektedir. Buna karşılık Danimarka'nın %60'dan, Almanya'nın ise, %75'ten daha düşük bir kazancı esas aldığı görülmektedir. Norveç'te kullanılan tanım imalat endüstrisindeki ücretleri baz almakta ve oransal olarak %85'ten daha düşük bir ücreti öngörmektedir (Loakimoglou & Soumeli, 2005, nakleden Akgeyik, 2006).

Araştırmalar, asgari ücretin özellikle hane halkında tek kişinin çalıştığı tip aileler açısından pozitif sonuçlar yarattığını göstermektedir. Gelir dağıtıcı etkisine ilişkin analizlerin çoğu asgari ücretteki bir artışın nispi yoksulluğu azalttığı varsayımını temel almaktadır.

Asgari ücret ve görelî yoksulluk ilişkisi çeşitli araştırmalarda irdelenmiştir. Örneğin Burkhauser ve Finegan (1989) ABD'de federal asgari ücrette 1984 yılında yapılan %24'lük artışın yoksulluk sınırında yaşayan düşük ücretli çalışanların sayısını %21 oranında azalttığını belirlemiştir (bu işçiler arasındaki yoksulluk oranı %14'ten %11'e gerilemiştir). Araştırma sonuçlarına göre, asgari ücretteki artışın yarattığı ilave gelirin en az %12'si yoksul ailelere gitmekte, %39'u ise, görece daha yoksul olan ailelere yönelmektedir (Addison & Blackburn, 1999, 394, nakleden Akgeyik, 2006, 177).

ABD'de yapılan diğer ampirik araştırmalar da, bu tezi desteklemektedir. Sözelgimi Bemstein Enstitüsü, 1996-1997 yıllarında asgari ücrette iki aşamalı (saat başına \$ 4.25'ten \$ 5.15'e) artıştan daha çok kimlerin yararlandığını analiz etmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre, artıştan yaklaşık 10 milyon çalışan yararlanmıştır. Ayrıca kısmi süreli çalışanların yaklaşık yarısı yükselen asgari ücretten olumlu şekilde etkilenmiştir. Nihayet veriler, yeni asgari ücret oranının en çok düşük gelirli aileler lehine olduğunu göstermektedir. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar daha yüksek oranlı bir asgari ücret artışı-

nın çalışan aileler arasında en yoksul %40'ın gelirini arttırdığını teyit etmektedir (Liu & Wu, 1999, 58; nakleden Akgeyik, 2006).

Tartışmanın bir diğer boyutu artışlardan yararlanan yoksul aile profiliyle ilişkilidir. ABD'de federal asgari ücret oranlarında 1990 ve 1991 yıllarında meydana gelen artışlardan etkilenen düşük ücretli çalışanların niteliklerini değerlendiren Card ve Kreuger'ın elde ettikleri bulgular, bu konunun daha detaylı analizini mümkün kılmaktadır. Sonuçlar, asgari ücret artışından yararlanan ailelerin genel işgücü ortalamasına göre, üç kat daha fazla yoksul olduğunu göstermektedir. Bu durum, artan asgari ücretin her aile için aynı anlama gelmediği yaklaşımını desteklemektedir (Akgeyik, 2006).

Benzeri analizler İngiltere için yapılmıştır. Ulusal asgari ücretin çalışan hane halklarına etkisini ölçen Gosling (1996), asgari ücret artışlarının gelir dağılımını etkilediğini ve bu dağılımdan ağırlıklı olarak en yoksul ailelerin yararlandığını ifade etmektedir. Machin ve Manning (1996) ise, İngiltere'de düşük ücretli çalışanların daha yoksul hane halklarına mensup olduklarını rapor etmektedirler. Araştırmacılar, işgücünün 1/4'ünün çalışan hane halkının en yoksul %10'una mensup olduğunu ve bunların günde 4 £ ya da daha az kazandıklarını belirlemişlerdir (OECD, 1998, 18).

Asgari ücretin yoksulluk problemiyle mücadeleye katkısı analiz edildiğinde göz önünde tutulması gereken önemli faktörlerden biri de hangi düzeydeki bir asgari ücretin bu etkiyi yaratabileceğidir. Bu noktada özellikle gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerde farklı etkiler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin birçok araştırmada, asgari ücretlerdeki yükselmeler gelişmiş ülkelerde bir miktar işsizliğe yol açarken, gelişmekte olan ülkelerde daha çok gelir dağılımını düzenleyici yapıda ortaya çıkmaktadır.

Brezilya'da bu etkinin büyüklüğünü ölçmeye dönük çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Corseuil, araştırmasında 6 metropol

alanda asgari ücrette 1995-1998 arasında gerçekleştirilen artışların yoksulluk üzerindeki sonuçlarını analiz etmiştir. Araştırmacı ayrıca artışların formel ve enformel sektör çalışanlarının gelirleri üzerindeki etkisini de irdelemiştir. Ancak analiz asgari ücrette artış nedeniyle işini kaybeden çalışanlara dönük bir değerlendirme içermemektedir. Dolayısıyla sonuçlar, asgari ücretin negatif etkisini açıklamaktan uzaktır. Bulgular, değerlendirme dönemi süresince asgari ücretteki artışın pozitif bir sonuç yarattığı yönündedir. Buna göre, asgari ücrette %10'luk bir artış yoksullukta %4'lük bir azalışa yol açmaktadır (Foguel & Ramos & Cameiro, 2001, 17, nakleden Akgeyik, 2006).

3.2.3. Enformel Sektörlerle Mücadelede Asgari Ücret

Enformaliteden bahsederken hep kayıt dışı ekonomi kavramına değinilmektedir. Enformel sektörü kayıt dışı sektörden ayıran en önemli özellik; enformel sektörün kayıtlı ekonomiyi de içeriyor olmasıdır. Bu iki sektör birbiri ile örtüşmekte ancak birbirini tam olarak içermemektedir. Ancak halen kayıt dışı ekonomi ve enformel ekonomi kavramları bir çok iktisatçı tarafından aynı anlamda kullanılmaktadır.

Gelişen ülkelerde asgari ücretin koruması gereken gruplardan biri de enformel sektör çalışanlarıdır. Buna karşılık, enformel sektördeki istihdam koşullarına dönük politikalar geliştirmek çok daha güçtür. Çünkü enformel sektör işçisi yasal kurallar dışında çalışmakta, bu nedenle asgari ücretten yararlanamamaktadır. Veriler, gelişmekte olan ülkelerde enformel sektörün toplam işgücünün %30'u ile %80'i arasında değişen bir orana ulaştığını göstermektedir.

✓ Kayıt dışılık olgusu nedeniyle asgari ücretin enformel yoksulluk üzerindeki etkisi çoğunlukla formel sektörlere ilişkin varsayımsal sonuçları baz almaktadır. Bu varsayımdan hareketle bazı araştırmacılar asgari ücretin özellikle gelişen ülkelerde çalışan yoksullar üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olacağı iddiasındadır. Buna göre, geniş bir enformel sektörün varlığı

asgari ücretin çoğunlukla kentsel alanlardaki büyük işletmelerde ve genellikle sendikalaşmış kayıtlı işgücü arasında kısmi olarak uygulanmasıyla sonuçlanmaktadır. Yaygın kayıt dışılık, asgari ücretin fiili olarak çalışanların sadece %2'si ile % 15'ine uygulanabilmesine imkân sağlamaktadır. Oysa, yoksulluğun daha yoğun olduğu az gelişmiş kırsal bölgelerde ve kentsel enformel sektörlerde asgari ücretin uygulanabilmesi söz konusu değildir (Akgeyik, 2006, 179).

Asgari ücretin uygulanması açısından gözlenen bu farklılık gelişen ülkelerde ikili (dual) işgücü piyasasını açıklayan en temel faktördür. İkili yapı, asgari ücretteki artışlardan çalışan bazı yoksul grupların olumlu, kimi ailelerin de olumsuz bir şekilde etkilenmesine yol açmaktadır. Bu sonuç, kayıtlı sektörlerden kayıt dışı sektörlerle doğru kaymaları desteklemektedir. Asgari ücretin enformel sektör üzerindeki etkisini analiz ederken, sektörler arasındaki geçişler dikkatte alınmalıdır.

Sektör kaymalarının arka planında popülist politikalar etkili bir faktördür. Bu ülkelerde özellikle kamuoyu baskısı ile asgari ücrette yüksek oranlı bir artışa gidilmesi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. İlk olarak, böyle bir durumda asgari ücretin ortalama ücretlere oranı yükselmektedir. Ayrıca bu tür popülist artışların formel sektörlerde işsizlik etkisi yaratabilmesi mümkündür. Diğer bir ifade ile asgari ücretteki artışlar bazı çalışanlar açısından işsiz kalma riski ile sonuçlanabilmektedir. Bu riskle karşı karşıya kalan çalışan yoksul aileler için bu durum gerçekte mutlak yoksulluk sınırına itilmek anlamına gelmektedir. Artan asgari ücretin yaratabileceği işsizlik riskinin düzeyi her ülkedeki şartlara bağlı olarak değişmektedir (Rutkowski, 2003, 12).

Asgari ücretin artmasının olumlu yönlerine daha fazla vurgu yapan araştırmalar da mevcuttur. Bazı araştırmacılar "deniz feneri" etkisinden söz etmektedirler. Buna göre, yasal asgari ücret enformel sektördeki ücret düzeylerini etkilemekte,

böylece asgari ücret kayıt dışı çalışanlar için ücret belirleme sürecinde bir kılavuz olarak kullanılmaktadır. Bu durumun mesela Kolombiya'da geçerli olduğu görülmektedir (Rutkowski, 2003, 6). Bu yaklaşım bazı ampirik çalışmalarla da desteklenmektedir. Son yıllarda özellikle Latin Amerika'da bu alanda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Ulaşılan bulgular, uygulamada güçlü bir zorlama olmamasına rağmen, asgari ücretin enformel sektördeki çalışanların ücretleri üzerinde pozitif yönde bir etki yarattığını göstermektedir (Akgeyik, 2006, 180).

Brezilya'da, asgari ücretteki artışlarla eş zamanlı olarak göreceli yoksulluk oranlarında gözlenen gerilemenin, kayıt dışı sektörlerde formel sektöre göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Asgari ücretlerdeki artışlara paralel olarak yoksulluk oranında meydana gelen gerilemenin 2/3'ünün enformel sektör çalışanlarının gelirlerindeki artıştan kaynaklandığını ortaya koymuştur (Akgeyik, 2006, 180).

Benzer bir sonuca araştırmasında farklı bir metodoloji kullanan Neri de ulaşmıştır. Modelinde istihdam etkisini ihmal eden yazar Brezilya'da asgari ücrette %43'lük bir artışın yoksullukta %6'lık bir gerilemeye yol açtığını tespit etmiştir. Neri, asgari ücretteki artışın yoksulluğu azaltmadaki etkisinin ağırlıklı olarak enformel sektör çalışanları arasında yaşandığını ileri sürmektedir (Akgeyik, 2006, 181).

Sonuç olarak, yoksulluk araştırmalarına ilişkin literatür, asgari ücret artışlarının gelişen ülkelerde yoksulluk oranlarını azalttığını göstermektedir. Bu açıdan asgari ücretteki bir artış yoksul çalışan oranının yüksek olduğu ülkelerde sorunla mücadelede önemli bir araç konumundadır. Ancak, bu sonuç, en azından iki açıdan değerlendirilmelidir. İlk olarak, asgari ücretin yoksulluk üzerindeki istihdam etkisi mevcut çalışmalarda yeterince irdelenmiş değildir. Ayrıca asgari ücretin enformel sektör çalışanlarının gelirleri üzerindeki etkisi daha etkin bir şekilde analiz edilmelidir.

3.3. Gelir Dağılımının Bozuk Devam Etmesinin Nedeni Olarak Vergiler

Gelir dağılımını bozan nedenlerden bir tanesi, devletin uyguladığı vergi politikasıdır. Devlet gelir vergisi yerine dolaylı vergileri daha çok öne çıkarırsa vergilendirmede “adalet ilkesini” bozmuş olmaktadır. Dolaylı vergiler yüksek gelirlerden de düşük gelirlerden de aynı miktarda vergi alınması demektir. Bunun sonucu yüksek gelirden düşük oranda, düşük gelirden ise yüksek oranda vergi alma olarak gerçekleşmektedir. Oysa vergi adaleti yüksek gelirlerden yüksek oranda, düşük gelirlerden düşük oranda vergi almayı gerektirir.

Dolaylı vergilerin yüksekliği piyasa ekonomisine de aykırı düşmektedir. Eğer bir dolaylı vergi tutarı, malın fiyatına ulaşmış ise artık ticaretin caydırıcı olduğu açıktır ve ekonomi büyük ölçüde kayıt dışı ekonomiye kayar. Ayrıca bir ekonomide dolaylı vergiler, harçlar eğer dolaysız vergilerin toplamını aşıyorsa mübadelenin devlet eliyle engellendiği ve etkin kaynak tahsisinden uzaklaştığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de dolaysız vergiler yani mal ve hizmetlerden alınan vergiler ile dış ticaretten alınan vergiler toplamı, gelir ve servetten alınan vergilerin toplamını aşmaktadır (Akalin, 2001, 113).

Vergi adaleti, yüksek gelir elde edenlerden yüksek oranda, düşük gelir elde edenlerden düşük oranda vergi almak; çok düşük geliri olan yada geliri olmayanlara belli bir hayat standardı sağlamak üzere vergi ödemek, yani negatif vergilendirme sistemi uygulamaktır. Çünkü bir toplumda gelir elde edenlerin gelirleri, toplumun varlığıyla ilişkilidir. Bir ölçüde gelirin yeniden dağılımını ifade eden böyle bir uygulama, aynı zamanda toplumsal huzur ve barışı da sağlamaktadır. Gelirin yeniden dağılımı meselesi sistemin hayat damarlarından biridir. Bu tarz bir vergi uygulaması, gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir yönü ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi Avrupa Birliği ülkelerinde vergi ve transfer

harcamalarından sonra gelir dağılımında yüzde ellilere varan düzelmeler ortaya çıkmaktadır.

Dolaylı vergiler ise katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, çeşitli fonlar, hatta parasal cezalar gibi, gelirin dışında elde edilen her türlü vergidir. Bu tür vergi, devlete gelir getirmekten ziyade, bazı amaçları gerçekleştirmek için konulmuştur. Mesela sigara sağlığa zararlıdır, bunun için tüketiminde caydırıcı bir etki yaratmak üzere yüksek oranda özel tüketim vergisi konularak fiyatı pahalı hale getirilebilmektedir.

Dolaylı vergiler en adaletsiz vergilendirmedir, çünkü gelire değil bireylerin faaliyetlerine bağlı olarak vergi alınmaktadır. Mesela bir asgari ücretli cep telefonu 50 liralık konuştuğu zaman bunun yaklaşık 25 lirası dolaylı vergi olarak alınmaktadır. Asgari ücretlinin geliri yaklaşık 600 lira ise gelirinin % 4'ü kadar vergi alınırken, geliri 10.000 lira olan bir kişi aynı miktar konuşma harcaması için gelirinin %0,25'i kadar vergi vermektedir. Yani düşük gelirden yüksek oranda, yüksek gelirden düşük oranda vergi alınmaktadır. Bu da vergide adaletsizliği ve vergi sonrası gelir dağılımını bozucu bir etki yaratmaktadır.

Dolaylı vergi tüketicinin refah düzeyini düşüren bir tür vergidir. Zaruri ihtiyaç mallarının fiyat esneklikleri düşük olduğu için, konulan dolaylı vergilerin hepsi tüketiciye yansımaktadır. böylece bir mal piyasada satılabilecek fiyatın üstünde bir fiyatla, yani dolaylı vergiler kadar fiyatı yükseltilerek satılmaktadır. Bu, tüketicilerin mevcut gelirleriyle o maldan satın alabilecekleri miktardan daha az bir miktar almaları anlamına gelir.

Dolaylı vergi, vergi mükerrerliğine yol açar. Ücretli çalışanların ücretinden her ay gelirine oranla peşin vergi alınmaktadır. Ücretli, ücretinden tasarruf ederek araba satın aldığı zaman, arabanın nerdeyse fiyatı kadar dolaylı vergi ödemek zorunda kalmaktadır. Oysa ücretli gelirine bağlı olarak vergisini ödemiştir. Böylece ikinci kez vergilendirilmiş olmaktadır.

Bazen hükümetler toplumdaki bazı kesimlere yada firmalara siyasi rant sağlamak için de dolaylı vergileri farklılaştırabilmektedir. Şöyle ki, bir maldan %50 dolaylı vergi alınıyorsa, bu malın üreticileri ürettikleri ve satmaya çalıştıkları her malın değerinin yarısı kadar devlete vergi vermek zorunda kalır. Aynı şekilde diğer bir üründe dolaylı vergi tek tip ve katma değer vergisi olarak % 1 alınıyorsa, bu ürünün üreticisi, diğer girdilerin KDV'si %1'in üzerinde olduğu müddetçe, hiç dolaylı vergi ödememekte ve sürekli devletten dolaylı vergi alacaklısı durumuna geçmektedir. Mesela gazetelerde %1 oranında KDV alınmakta, böylece gazete sahipleri devlete hiç KDV ödememektedirler.

Bir ekonomide, dolaylı vergiler ne kadar az ise devletin vergide adaleti o kadar artmaktadır. Dolaylı vergiler ne kadar yüksekse devlet vergi almada o derece adaletsiz davranıyor demektir.

Gelir dağılımının nispeten düzgün olduğu ülkelerde dolaylı vergilerin yüksekliği gelir dağılımını çok olumsuz etkilememektedir. Gelir dağılımı bozuk olan ülkelerde ise dolaylı vergilerin yüksekliği gelir dağılımını daha da bozmaktadır.

Aşağıdaki tabloda, 2009 yılında gerçekleşmiş bütçe gelirleri verilmektedir. Toplam bütçe gelirlerinin %82'si vergi gelirlerinden, %18'i ise vergi dışı gelirlerden oluşmaktadır.

Toplam vergi gelirlerinin %33'ü gelir ve kazanç üzerinden alınan vergilerden yani direk vergilerden oluşmaktadır, geri kalan %67'si ise dolaylı vergilerden oluşmaktadır.

Bu direk gelir vergilerin % 32'si kurumlar vergisi, %62'si ücret gelirlerinden alınan vergi, % 6'sı ise beyannameye dayanan gelir vergisi, gelir geçici vergisi ve basit usulde gelir vergilerini oluşturmaktadır. Tekrar vurgulanırsa, gelir vergisinin %62'si ücret geliri elde eden, ücretli çalışan kesimden alınmaktadır.

Tablo 8: 2009 yılı bütçe gelirleri (gerçekleşen) (1000)

	TOPLAM	YÜZDE
Genel Bütçe Gelirleri	209,483,413	100
I-Vergi Gelirleri	172,416,575	82
1. Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	56,467,668	(1/I) 33
a) Gelir Vergisi	38,444,853	(a/1) 68
ı) Beyana Dayanan Gelir Vergisi	1,987,046	(ı+ıı+ıv) 6
ıı) Basit Usulde Gelir Vergisi	244,269	+
ııı) Gelir Vergisi Tevkifatı (ücretlilerden kesilen vergi)	35,090,454	62
ıv) Gelir Geçici Vergisi	1,123,084	+
b) Kurumlar Vergisi	18,022,815	(b/1) 32
2. Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	4,663,896	(2/1) 0,3
3. Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	73,135,344	(3/1) 42
a) Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	20,851,946	(a/1) 12
Beyana Dayanan KDV	19,872,996	
Tevkif Suretiyle Kesilen KDV	978,950	
b) Özel Tüketim Vergisi	43,619,793	(b/1) 25
Petrol ve Doğalgaz Ürünleri (I)	25,524,959	
Motorlu Taşıtlar (II)	3,352,689	
Alkollü İçkiler (III-a)	2,134,395	
Tütün Mamülleri (III-b)	11,546,093	
Kolalı Gazozlar (III-c)	212,317	
Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallar (IV)	849,340	
c) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	4,002,981	
d) Şans Oyunları Vergisi	395,833	
e) Özel İletişim Vergisi	4,264,791	
4. Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	28,646,984	(4/1) 17
a) Gümrük Vergileri	2,463,282	
b) İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	26,183,704	
5. Damga Vergisi, harçlar, v.s.	9.502.683	
II-Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	9,944,204	
III-Alınan Bağışlar ve Yardımlar ile Özel Gelirler	879,394	
IV-Faizler, Paylar ve Cezalar	23,897,027	
V-Sermaye Gelirleri	2,044,276	
VI-Alacaklardan Tahsilat	301,937	
II+III+IV+V+VI	37,066,838	18

Kaynak: Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Tablo tarafımızdan kısaltılmış ve sağa sütun eklenmiştir

Söz konusu Web Sitesinde, Tablo 8 oluşturulurken, geçmiş yıllardaki vergi gerçekleştirmelerde oranlar çok değişmediği için geçmiş yıllar rakamları ve oranları alınmamıştır.

18. yüzyılda uygulamaya konulan vahşi kapitalizmin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar çok tartışılmış, kapitalizmin bu şekilde kendini sürdüremeyeceğine yönelik eleştiriler yükselmiştir. Kapitalizmin kendini sürdürebilmesi, insanileşmesi ve sistem içinde insanca yaşanır duruma gelinebilmesinin olmazsa olmaz şartı, devletin düzenleyici rol alması olarak kabul edilmiştir. Devletin üstleneceği bu düzenleyici rol, vergi öncesi ortaya çıkan bölüşüme vergiler yoluyla müdahale ederek yeniden bölüşümü sağlamaktır. Devletin birinci bölüşüme müdahale ederek yeniden bölüşümü sağlaması, bugün için kapitalizmin temel kuralı olmuştur. En liberal, devletin ekonomiye en az müdahale ettiği sistemlerde dahi devletin birinci bölüşüme müdahale ederek ikinci bölüşümü gerçekleştirmesi kuralı uygulanmaktadır.

Devlet, maliye politikası uygular ve makro ekonomik değişkenler üzerinde etkili olmaya çalışır. Amaç, ekonomide büyüme, tam istihdam, istikrar ve adil gelir dağılımı gibi temel makro ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesidir. Burada adil gelir dağılımı vurgusunu tekrar yapmak gerekir. Bu amaca ulaşmanın yolu vergilerin adaletli uygulamasıyla sağlanabilir.

Oysa Türkiye’de vergi sitemine baktığımız zaman çok adaletsiz bir vergi sisteminin olduğu görülmektedir. Bu ise kapitalist sistemin yaratmış olduğu adaletsiz birinci bölüşüme, devletin vergiler yoluyla müdahale etmesiyle ikinci bölüşüm sonucunda daha adaletsiz bir gelir dağılımının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Başka bir ifadeyle devlet birinci bölüşüme müdahale ederek, dünyada ortaya çıkan bütün uygulamaların tam tersine, ikinci bölüşümü daha da adaletsiz hale getirmektedir. Yukarıdaki tablo dikkatlice incelendiğinde bu sonuca rahatlıkla varılabilir.

3.3.1. İstihdam Vergilerinin Yüğü

Rekabet gücünü etkileyen faktörlerden bir tanesi şüphesizki işgücü maliyetidir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, rekabet gücü avantajını daha çok emek yoğun sektörlerde düşük ücret düzeyi sayesinde elde edebilmektedirler. Ancak ülkeler emek başına verimlilik ve daha ileri teknoloji ile daha büyük rekabet gücü elde etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin rekabet gücünü büyük ölçüde düşük ücret düzeyiyle elde ettiği görülmektedir. Çünkü Türkiye'de ortalama ücret Avrupa Birliği ülkelerine oranla daha düşüktür.

Buna karşılık Türkiye, OECD ülkeleri içindeki en yüksek istihdam maliyeti ile karşı karşıyadır. İstihdam maliyeti işverenin işçi adına ücretlerde yaptığı kesintiler; gelir vergisi, sosyal güvenlik kurulu işçi payı, sosyal güvenlik kurulu işveren payı v.s gibi giderlerden oluşmaktadır.

Yüksek istihdam maliyetinin işgücü piyasası performansı üzerinde olumsuz sonuçlar yarattığı bilinmektedir. Yüksek istihdam vergileri özellikle işgücü arzını baskı altında tutmaktadır. Konuyla ilgili bir çok ampirik çalışma istihdam maliyetleriyle işsizlik oranları arasında güçlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Ayrıca kayıt dışı ekonomide genişlemenin en önemli faktörlerinden bir tanesi de yüksek istihdam vergileridir.

Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi, Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonu Birliği (UNICE) istatistikleri, Türkiye'de istihdam vergilerinin birçok OECD ülkesinden belirgin biçimde yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Veriler, ağır istihdam vergileri nedeniyle ülkemizde ücretin ancak %58'inin çalışanın eline net geçtiğini göstermektedir. Oysa bu oran, meselâ Avustralya'da %77, Danimarka'da %81,1, Kanada'da %78 düzeyindedir.

İstihdam maliyetlerinin en önemli kaynağı sosyal güvenlik sisteminin yaratmış olduğu ağır prim yüküdür. Aslında OECD üyesi ülkelerin tümünde işverenler sosyal güvenlik sisteminin

finansmanına çeşitli düzeylerde katkılarda bulunmaktadır. Nitekim Fransa'da işverenler işçi başına %29'luk bir sosyal güvenlik primi ödeyerek en üst sırada yer almaktadırlar. Bunu sırasıyla Çek Cumhuriyeti (% 26), İtalya (%25), Belçika (%23) ve Avusturya (% 23) izlemektedir. Yeni Zelanda'da ise, işverenler herhangi bir sosyal güvenlik primi ödememektedir. Aynı şekilde Danimarka'da %1 'lik bir prim yükünün mevcut olduğu görülmektedir (Akgeyik, 2006).

İstihdam vergilerine uluslararası karşılaştırmalar açısından bakıldığında, durumun Türkiye aleyhine ağırlaştığı anlaşılmaktadır. Tablo'9'da bazı OECD ülkelerinde çalışanlardan yapılan gelir vergisi ve sosyal güvenlik kesintilerinin brüt ücretler içindeki payı görülmektedir. Veriler, Türkiye'nin istihdam vergileri açısından en üst sıralarda yer aldığını göstermektedir. Türkiye'de son yıllarda sürekli artma eğilimindeki istihdam vergileri toplam işçilik maliyetinin %42'sine ulaşmıştır. Oysa OECD ülkelerinde bu oran %36 ile Türkiye'ye oranla düşük kalmaktadır.

Türkiye'de çalışanların ücretlerinden Kanada, ABD, İsviçre, İngiltere gibi oldukça gelişmiş ülkelere bile daha yüksek düzeyde kesintiler yapılmaktadır. Buna ilave olarak gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında bu fark daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Türkiye, Meksika, Yunanistan, Portekiz, İspanya, İrlanda gibi gelişmekte olan ülkelere çok daha fazla kesintiye gitmektedir. Meselâ Meksika'nın 2,4 katı, Yunanistan'ın 1,3 katı, Güney Kore'nin 3 katı kadar daha fazla istihdam vergisi almaktadır.

Prim yükü ağırlaştıkça, işgücü talebi düşmektedir. Prim ödemelerinden kaçınmak için işgücü yerine sermaye ikamesi ön plana çıkmaktadır. Bu durum, ayrıca ülkemizin rekabet esnekliğini sınırlayan önemli bir sorundur.

Köln'de bulunan Alman Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (IW) yeni AB üyeleri ile aday ülkeler arasında yaptığı araştırmada en yüksek işgücü maliyetinin Slovenya'da (9,01 €/saat)

olduğunu bildirmiştir. Bulgaristan'ın 1,23 €/saat ile en düşük işgücü maliyetine sahip olduğu yeni üyeler arasında Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'da ise, işgücü maliyetinin 5,03 €/saat olduğu görülmektedir. İşgücü maliyetinin Türkiye'de 5,41 €/saat olduğu kaydedilerek Slovenya hariç diğer yeni üye ülkelerden daha yüksek olduğu bildirilmektedir (MESS, 2004, 11).

Benzer şekilde konuyla ilgili raporunda Dünya Bankası'da Türkiye'de ağır işgücü maliyetlerine özellikle istihdam boyutuyla dikkat çekmektedir. Dünya Bankası verilerine göre, Türkiye'de ücret dışı maliyetler toplam işgücü maliyetinin önemli bir oranına ulaşmaktadır. Bu durum ülkemizi ücret maliyeti açısından OECD ülkeleri arasında örneğin Güney Kore, İrlanda ve ABD'den bile daha maliyetli bir konuma taşımaktadır (Vorkink, 2006, 14).

Çeşitli uluslararası kuruluşlar (OECD, Dünya Bankası, AB gibi) üyelerini ücret dışı maliyetlerin yaratmış olduğu riskler konusunda uyarmakta, bu durumun işgücü piyasası esnekliğine zarar verdiğini bildirmektedirler. Ağır işgücü maliyeti, ücret esnekliğini zedelediği gibi, piyasaların etkinliğini olumsuz yönde etkilemekte, işgücü mobilitesini ve ücret maliyetlerini ağırlaştırmakta, sonuçta işgücü talebi daralmaktadır. Böylece işsizlik genişlemekte, ulusal rekabet gücü zarar görmekte ve işgücünün piyasalara katılımı azalmaktadır (Akgeyik, 2006, 162).

Genel olarak bakıldığında son 10 yıllık periyotta birçok OECD ülkesinin sosyal güvenlik kesintilerini önemli ölçüde düşürmeye yöneldiği görülmektedir. Bu dönemde OECD ortalaması yaklaşık %1,5 azalırken, en yüksek gerileme %18,3 ile İrlanda'da gözlenmiştir. Bunu sırasıyla Macaristan, İtalya, İngiltere ve ABD izlemiştir. Nitekim gerileme Macaristan'da %8,3'e ulaşırken, İtalya'da %8,2 ve İngiltere ise, %7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, Türkiye'de kesintiler yaklaşık %4 artmıştır. İstihdam vergilerini düşürme çabalarına 1993 yılı ile kıyaslandığında makul düzeyde olan ya da aynı dönemde görece olarak yüksek olan ülkelerde de rastlanmıştır. Bu ülke-

lerde özellikle düşük gelirler üzerinden alınan istihdam vergilerinde bir azalma trendine girilmiştir. Bu dönemde en büyük kesintiler Belçika, Kanada ve İngiltere’de yaşanmıştır. Ayrıca sınırlı sayıdaki ülke, asgari ücret üzerinden alınan vergileri yükseltmiş (Japonya ve Kore) ya da nakit ivazları (karşılıkları) düşürmüştür (İzlanda ve Norveç) (Brandt & Burniaux & Duvall, 2005, 33, nakleden Akgeyik, 2006, 163).

Tablo 9: OECD Ülkelerinde İstihdam Maliyeti

Ülke	Gelir vergisi(%)	Sosyal Gv enlik Kesintisi		Toplam
		İşçi (%)	İşveren (%)	
ABD	15	7	7	29
Avusturya	23	0	6	28
G.kore	2	4	8	14
İngiltere	14	8	9	31
İrlanda	18	5	11	33
İsviçre	9	10	10	29
İzlanda	24	0	5	29
Japonya	5	10	12	27
Kanada	16	6	10	32
Lüksemburg	8	12	12	32
Meksika	2	1	13	17
Portekiz	5	9	19	33
Türkiye	12	12	18	42
Y. Zelanda	21	0	0	21
Yunanistan	0	12	22	34
OECD ORT.	-	-	-	36

Kaynak: OECD, 2003 aktaran Akgeyik, 2007, 164.

3.3.2. lkelere Göre Asgari cret Maliyeti

Kanunla belirlenmiş asgari ücrete sahip ülkelerde mevcut asgari ücret düzeyleri büyük farklılıklar göstermektedir. Bu farklılık gelişmişlik düzeyiyle orantılı bir şekilde kendini göstermektedir. Ülkenin gelişmişlik düzeyi artıkça asgari ücret düzeyi de artmaktadır. Aşağıdaki Tablo 10’da yer alan ülkelere asgari ücret düzeylerine bakılarak bu sonuca varılabilir.

Avrupa Birliği içinde asgari ücret Bulgaristan'da 82 € ile en düşük, Lüksemburg'da ise, 1503 € ile en yüksek düzeydedir. Bu durum, en yoksul ile en zengin AB üyesi arasında 18 kata varan bir farkın olduğu anlamına gelmektedir (Akgeyik, 2007, 67).

**Tablo 10: Satın Alma Gücü Paritesine Göre
Asgari Ücret Düzeyleri**

Ülke	2004 €	2005 €	2006 €
ABD	727	666	753
Belçika	1186	1210	1234
Brezilya	95	111	127
Bulgaristan	61	77	82
Çin	-	54	-
Çek Cumhur.	207	235	261
Estonya	159	172	192
Fransa	1173	1197	1218
Hollanda	1265	1265	1273
İngiltere	1083	1197	1269
İrlanda	1073	1183	1293
İspanya	700	-	-
Japonya	700	-	-
Letonya	121	116	129
Litvanya	125	145	159
Lüksemburg	1403	1467	1503
Malta	542	557	580
Macaristan	189	232	247
Polonya	177	205	234
Portekiz	426	437	437
Romanya	69	72	90
Slovakya	148	167	183
Slovenya	471	490	512
Türkiye	240	240	331
Yunanistan	605	668	668

Kaynak: Regnard; 2006, 4; nakleden; Akgeyik, 2006, 67.

AB 15 ülkeleri arasındaki ortalama asgari ücret 1000 €'yu aşmaktadır. Oysa yeni üye ülkelerde bu rakam 242 €'ya gerilemektedir. Genel olarak AB ortalaması 600 € düzeyindedir. Türkiye'de asgari ücret düzeyi yeni üye ülkelerin ortalamasının üzerinde kalmakta, AB ortalamasının %55'i kadar bir değere ulaşmaktadır. Bu oran rekabet açısından Türkiye'ye bir avantaj vermekte, ancak ücret düzeyinin düşüklüğü gelir dağılımı açısından olumsuz sonuç doğurmaktadır.

3.3.3. Kayıt Dışı Ekonomi

Günümüzde küreleşmeye bağlı olarak esnek üretim önem kazanmıştır. Bu durum kayıt dışı ekonominin büyümesinde önemli bir etkidir. Dünya'daki pazar ve rekabet koşullarının değişmesi, işvereni sürekli verimliliğini artırmaya ve işgücü maliyetlerini düşürmeye zorlamaktadır. Bu da firma sahiplerini kayıt dışı çalışmaya itmektedir.

Kayıt dışı ekonominin, ekonomik nedenlerinin yanı sıra sosyolojik nedenleri de bulunmaktadır. Hızlı nüfus artışı, göçün doğurduğu işsizlik, çarpık kentleşme işgücü piyasasını olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla bu durum kayıt dışı istihdama zemin hazırlamaktadır.

Türkiye de işçi ve işverenlerin sosyal sigortalar primine katılım oranı oldukça yüksektir. Devletin işsizlik sigortası primine olan % 2'lik katkı dışında sosyal güvenlik sistemine direk katkısı yoktur. Bu durum işçi ve işverenlerin mali yükünü artırmıştır. Sonuç olarak Türkiye'de neredeyse sigortalı çalışanlardan fazla kayıt dışı istihdam söz konusu oluşturmıştır (Süngü, 2007).

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren kayıt dışı ekonomi katlanarak artmıştır.

Dünyanın pek çok ülkesinde değişen oranlarda kayıt dışı ekonomi var olduğu gözlenmektedir. Schneider ve Enste 2000

yılında yapmış olduğu çalışmada bazı ülkelerin kayıt dışılık oranları ölçülmüştür. ABD, Japonya, İsveç, Singapur gibi gelişmiş ülkelerde kayıt dışı ekonomi büyüklüğünün GSYİH'ya oranının % 8 ile %15 arasında değiştiğı görülmektedir. Vergi ve sosyal güvenlik yüklerinin daha yüksek olduğu İtalya ve İspanya gibi ülkelerde, kayıt dışılık oranı %30 seviyelerine kadar çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki ortalama kayıt dışılık oranı %15 civarındadır (Ercan, 2006).

Schneider ve Enste göre, kayıt dışılığın en yüksek olduğu bölge % 42 ortalama ile Afrika ülkeleridir. Kayıt dışılığın en yüksek olduğu ikinci bölge %41 ortalama ile Güney Amerika, üçüncü bölge Türkiye'ninde içinde bulunduğu %26 ortalama ile Asya ülkeleri, dördüncü bölge olarak da Eski Kominist Rejim Ülkeleri %38 ortalama ile gelmektedir. Kayıt dışılığın diğer bölgelere göre daha az görüldüğü bölge ise % 18 ile OECD ülkeleridir (Ercan, 2006).

Dünya Çalışma Örgütü (ILO) istatistiklerine göre kayıt dışı istihdamın 1,8 milyar çalışana ulaşan büyüklüğü toplam istihdamın yüzde 60'ını oluşturmaktadır (Ercan, 2006).

Türkiye'de kayıt dışılığın boyutunu ölçmeye yönelik yapılan çalışmalarda çok büyük farklılıklar görülmektedir. Bu çalışmalar kayıt dışı ekonominin GSMH'ya oranı % 5 ile % 184 arasında olduğu tespitleri yapılmaktadır (TÜSİAD, 2006). Gelişmiş ülkelere göre bu oranlar çok büyük oranlardır.

Şüphesiz ki kayıt dışı ekonominin oluşmasında en önemli iki faktör vergi ve sosyal güvenlik kesintilerin çok yüksek olmasıdır. Mesela 2010 yılının ikinci dönemi için bekâr asgari ücretle çalışanın eline net 599,12 TL geçerken, bunun işverene maliyeti 885,74 TL'ye yükselmektedir. Başka bir ifadeyle, işverenin asgari ücretli için ödediğı paranın ancak %67,6'sı net ücretlinin eline geçerken, %32,4'dü kesintileri oluşturmaktadır.

4 ASGARİ ÜCRETİN VERGİ DIŞI BIRAKILMASININ HESAPLANMASI

4.1. Ayırma İlkesi

“Ayırma ilkesi” emekten kaynaklanan gelir sermaye gelirine kıyasla korunmaya ihtiyaç gösterdiği için, emek gelirinden servet ve sermaye gelirlerine kıyasla daha düşük oranda vergi alınmasına denir.

Vergilenecek gelirin niteliği esas alınarak vergileme yapıldığında ayırma ilkesi söz konusu olmaktadır. Kişinin gelirinin miktarına değil de, gelirin kaynağına göre farklı bir vergileme yapılıyorsa, yani emek geliri sermaye gelirinden az, özürlü kişi, sağlam kişiden düşük vergilendiriliyorsa ayırma ilkesi söz konusu olmaktadır (Pürsünlerli, 2003, 17).

Ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak toplumsal ihtiyaçların miktar ve bileşiminde ortaya çıkan değişme, modern devlet anlayışının yarattığı görev ve fonksiyonlar, devletin yalnızca fiskal açıdan değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik amaçları gerçekleştirici doğrultuda vergi uygulamasını gerekli bir hale getirmiştir. Bir vergi sistemini oluşturan vergilerin ve bunlarla ilgili uygulamaların etkinliğine bağlı olarak ortaya çıkan yansımaların ülkenin sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde önemli sonuçları söz konusudur. İzlenen vergi politikası ile bir taraftan ekonomik, sosyal ve mali sorunlara çözüm bulunmasına çalışılırken diğer taraftan özellikle vergi açısından ortaya çıkacak yük dağılımının vergide adalet ilkesinin gerekleri göz önünde bulundurulmak suretiyle yapılmasına çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bütün ülkelerde bir kısmı sosyal ve kültürel, bir kısmı da ekonomik, mali ve idari nedenlerden kaynaklanan çeşitli koruyucu ve teşvik edici vergi önlemlerine başvurulduğu görülmektedir (Akdoğan, 1991, 35).

Mükelleflerin vergi ödeme güçleri, yalnız gelirlerinin tutarına göre değil, aynı zamanda gelirin niteliği ve kaynağına

göre de farklı olarak gerçekleşmektedir. Başka bir ifadeyle, gelirler bazen, tutarı bakımından aynı olsa bile nitelik ve kaynağındaki farklılık nedeniyle, mükelleflerin ödeme güçleri aynı olmayabilir.

Bundan dolayı emek geliri ile sermaye geliri arasında bir farkın mevcut olduğu ve emek gelirinin sermaye gelirinə kıyasla daha güçsüz bulunduğu için, vergilemede eşitliği kurmak ve korumak üzere, vergi oranlarının, matrahlarının ekonomik kaynaklarına ve niteliğine göre değişik olarak tespit edilmesi öngörülmektedir. Başka bir ifadeyle, artan oranlı vergilendirmede niceliksel (kantitatif) yapıya göre vergilendirme yapılırken, ayırma ilkesi ise niteliksel (kalitatif) farklılıkları göz önünde tutmaktadır. Emek geliri sermaye gelirinden daha güçsüz olması sebebiyle, vergi eşitliğinin sağlanması ve korunması için, vergi oranlarında gelirin kaynak ve niteliğine göre farklılaşma yapılması gerekir.

Ücret bir emek geliri olduğundan, ayırma ilkesi gereğince, sermaye gelirinə kıyasla daha düşük oranda vergilendirilmesi gerekmektedir (Pürsünlerli, 2003, 13).

Ayırma ilkesinin uygulamasında 'marjinal fayda teorisi'nin önemli bir yeri bulunmaktadır. Düşük gelirlielerde marjinal gelirin faydası, yüksek gelirlerde marjinal gelirin faydasından büyüktür. Ayırma ilkesi ile emek geliri elde edenlerin gelirlerinin (özellikle asgari ücretlilerin), düşük gelirli gurubunda olduğu, vergi olarak kesilen gelirlerinin marjinal faydasının, sermaye gelirinə nispetle çok daha yüksek olduğu, bu yüzden daha düşük oranda vergilendirilmeleri gerektiği ifade edilmektedir.

Eşit gelire sahip olsalar bile, sermaye geliri sağlayan bir kimse emek geliri sağlayan kişiye oranla daha fazla vergi gücüne sahiptir. Yine bekâr olarak emek geliri sağlayan birisinin, çocuk sahibi bir aile reisine oranla daha fazla vergi ödeme gücüne sahip olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla ayırma il-

kesinde, vergi ödeme gücünün gelir miktarından ayrı olarak, gelirin yapısal özelliğine tabi olduğu kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında ayırma ilkesi, artan oranlılığın bir eksikliğini tamamlamaktadır. Çünkü, artan oranlılık, gelirin sadece niteliksel yönünü dikkate aldığı halde, ayırma ilkesi niteliksel yönünü de dikkate almaktadır (Pürsünlerli, 2003, 18).

4.2. Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılmasının Hesabı

Asgari ücretin vergi dışı bırakılması iki şekilde mümkün olabilmektedir. Birincisi asgari geçim indiriminin asgari ücretten kesilen vergi kadar artırılmasıdır (Bağdadioğlu 1999) . Bu, bakanlar kurulu kararıyla sağlanabilir. İkincisi ise, asgari ücret kanununa bir madde eklenerek yalnız ücretli kesim için asgari ücret vergi dışı bırakılabilir.

Asgari ücretin vergi dışı bırakılması durumunda devletin toplam vergi kaybı aşağıdaki tablolardan hesaplanmıştır. Ayırma ilkesi gereği, asgari ücretin bir kısmı zaten vergi dışı bırakılmış durumdadır, asgari geçim indirimi kadar bir miktar ücrete ilave edilerek vergi miktarı düşürülmektedir.

Tablo 11. 2009 Yılı İçin Asgari Ücret Hesabı

	BİRİNCİ ALTI AY	İKİNCİ ALTI AY
ASGARİ ÜCRET	666	693
(-)İŞÇİYE AİT PRİM MİKTARI (%14)	93,24	97,02
(-)İŞSİZLİK SİGORTASI İŞÇİYE (%1) AİT PRİM MİKTARI	6,66	6,93
(-)İŞÇİNİN ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ (%15) ÖNCESİ ÖDEYECEĞİ GELİR VERGİSİ	84,92	88,36
(-)DAMGA VERGİSİ MİKTARI (%06)	4,00	4,16
(+)ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ (BEKAR VE ÇOCUKSUZ)	49,95	49,95
ASGARİ ÜCRETTEN NET ELE GEÇEN	527,13	546,48

Tablo 12: 2009 yılı için asgari geçim indirimi miktarları

Bekar ve çocuksuz	49,95
Evli eşi çalışmayan ve çocuksuz	59,94
Evli eşi çalışmayan ve 1 çocuklu	67,43
Evli eşi çalışmayan ve 2 çocuklu	74,93
Evli eşi çalışmayan ve 3 çocuklu	79,92
Evli eşi çalışmayan ve 4 çocuklu	84,92

Çalışanların medeni hali ile ilgili istatistiki bilgi hiçbir yerde bulunmamaktadır. TİSK'in "2008 çalışma istatistikleri ve iş gücü maliyeti" isimli çalışmasında işçilerin medeni durumu ile ilgili bilgi verilmektedir. Ancak evli ve çocuk sahibi olmanın dışında eşi çalışıp çalışmadığı şeklinde bir bilgi mevcut değildir. Bu yüzden bu tabloda eşi çalışması durumunda asgari geçim indirimdeki miktar verilmemiştir.

Ücretliye ödenen asgari geçim indirimi ücretlinin ödediği vergi miktarından düşürülerek ödenen net vergi miktarı bulunur. Ücretlinin medeni hali ve çocuk sayılarına ilişkin bilgi TİSK'in "2008 Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti" isimli çalışmasında elde edilmiştir. Buna göre, bekâr sigortalı oranı %22, çocuksuz evli %11, evli bir çocuklu %24, iki çocuklu %30, üç çocuklu %10 ve dört ve daha fazla çocuklu oranı ise %3 olarak tespit edilmiştir. Evli olup da eşi çalışanların sayısı mevcut değildir.

2009 yılında çalışanların sayıları Sosyal Güvenlik Kurumundan alınmıştır. Buna göre 2009 yılında 2.241.418 memur statüsünde, 9.030.202 işçi statüsünde sigortalı olarak çalışmaktadır. Bu işçilerin %43'ü, olan 3.900.147 kişisi asgari ücretli olarak çalışmaktadır. SGK'na bağlı sigortalı çalışanların toplam sayısı 11.271.620 kişidir. Tablo 13'te, 2009 yılı için, kişinin medeni durumu ve çocuk sayısına göre, birinci altı ayda, kişi başına aylık ödenen net vergi, aylık ödenen toplam vergi ve ikinci altı ayda asgari ücret artırıldıktan sonra yine aynı şekilde kişi başına aylık ödenen net vergi, aylık ödenen toplam vergi hesaplanmıştır. Her iki dönem için toplam vergiler hesaplanarak yıllık ücretli kesimin asgari ücretinden ödenen vergi miktarı hesaplanmıştır.

Buna göre toplam ücretli kesimin 2009 yılında asgari ücretten ödediği vergi miktarı 2.652.195.459 TL'dir. Tablo 8'de ücretli kesimin 2009 yılında ödediği toplam vergi miktarı olan 35.090.454.000 TL. toplam gelir vergisinin % 62'sine tekabül etmektedir. Bu şekliyle ücretli kesimin vergi yükü çok ağır olmaktadır. Toplam milli gelirin %26'sını elde eden ücretlilerin gelir vergisi payı, %62 iken, toplam milli gelirin % 51'ni alan ücret dışı gelirlerin gelir vergisi payı % 38'dir.

Asgari ücretin vergi dışı kalması durumunda, yani 2009 yılı için asgari ücretlinin ödediği 2.652.195.459 TL'si vergi dışı bırakıldığı takdirde, devletin bu kadar vergi kaybının yanında, ücretlilerin ödediği gelir vergisinin %62'lik vergi oranı %60'a inecek vergi adaletinde ufakta olsa bir düzelme olacaktır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanan işgücü maliyeti araştırmasıyla, ülkemizde istihdam edilenlerin işverene toplam maliyetini ve bu maliyet unsurlarının toplam içindeki payını belirlemek, işgücü maliyeti ve ayrıntısına duyulan veri ihtiyacını karşılamak, uluslararası standartlarda ve ülke koşullarına uygun veri derlemek amaçlanmaktadır.

Bu amaç ile işgücü maliyeti araştırmasının dört yıllık periyotlarla ve Avrupa Birliği ülkeleri ile eş anlı olarak uygulanması hedeflenmiştir.

Dört yılda bir uygulanan serinin ilki 2005 yılında 2004 yılı verileriyle, 2009 yılında ise 2008 verileri referans alınarak araştırma gerçekleştirilmiştir. İşgücü maliyeti araştırmalarında işyerinde ücret karşılığı çalışan kişiler kapsamaktadır.

İşgücü maliyeti; ücret ödemeleri, ücretli çalışana yapılan diğer ödemeler (ikramiye, prim gibi her ay yapılmayan düzensiz ödemeler, aynı yardım ödemeleri ve tasarruf sandıklarına yapılan ödemeler), sosyal güvenlik ödemeleri ve diğer işgücü maliyeti ödemeleri olarak dört ana grupta incelendiğinde, işgücü maliyeti içinde en büyük payı ücret ödemelerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu pay, 2004 yılında % 69,4 iken 2008 yılında % 75,4 olarak gerçekleşmiştir.

İşveren açısından işgücü maliyeti de çok yüksektir.

2010 yılı ikinci yarısı için bekâr asgari ücretlinin eline net 599.12TL geçerken, bunun işverene maliyeti 924.01TL olmak-tadır. Başka bir ifadeyle işverenin ödediği asgari ücretin ancak %65'i net ücret olarak asgari ücretlinin eline geçmektedir.

Bu açıdan bakılırsa, asgari ücretin vergi dışı bırakılması ile işgücünün işverene maliyeti de azalmış olacaktır.

Tablo 13: 2009 Yılı İçin Asgari Ücretten Kesilen Toplam Vergi Miktarı

ÇALIŞAN	ÇALIŞAN SİGORTALI SAYISI	BİRİNCİ ALTİ AYLIK		İKİNCİ ALTİ AYLIK	
		AYLIK ÖDEDİĞİ NET VERGİ (kişiye göre)	ÖDENEN TOPLAM VERGİ AYLIK	AYLIK ÖDEDİĞİ NET VERGİ (kişiye göre)	ÖDENEN TOPLAM VERGİ AYLIK
MEMUR	2.241.418				
SSK'LI	9.030.202				
ASGARİ ÜCRETİ	(3.900.147)				
TOPLAM SİGORTALI SAYISI	11.271.620				
BEKÂR SİGORTALI %22	2.479.756	34,97	86.717.067	38,41	95.247.427
ÇOCUKSUZ EVLİ %11	1.239.878	24,98	30.972.152	28,42	35.237.332
EVLİ BİR ÇOCUKLU %24	2.705.189	17,49	47.313.755	20,93	56.619.605
EVLİ İKİ ÇOCUKLU %30	3.381.486	9,99	33.781.045	13,43	45.413.356
EVLİ ÜÇ ÇOCUKLU %10	1.127.162	5,00	5.635.810	8,44	9.513.247
EVLİ DÖRT VE DAHA FAZLA ÇOCUKLU %3	338.149	0,00	00.000	3,44	1.163.232
BİR AYLIK TOPLAM VERGİ			204.419.829		243.194.199
ALTİ AYLIK TOPLAM VERGİ			1.226.518.974		1.459.165.194
YILLIK TOPLAM VERGİ					2.685.684.168

2010 yılı için hesaplamalar yapılmamıştır; çünkü bu yıl için toplam vergi hasılatı henüz belli değildir. Yine 2010 yılı için SGK'na bağlı ücretli çalışanların sayısı henüz belli değildir.

Gelişmiş ülkelerle mukayese ettiğimizde Türkiye’de gelir dağılımının çok bozuk olduğu görülmektedir. Gelir dağılımının düzeltilmesinde, “yeniden gelire müdahale edilerek,” hükümetlere önemli görevler düşmektedir. Gelişmiş ülkeler, birinci gelir dağılımına müdahale yoluyla, vergi ve sübvansiyondan sonra ikinci gelir dağılımında ortalama %50’lik bir düzelme sağlayabilmektedirler. Türkiye’de ise vergi sonrası gelir dağılımı araştırması yapılmamaktadır; ancak sübvansiyon ödemelerinden sonra yapılan gelir dağılımı araştırmalarının, sübvansiyon ödemesi öncesine göre %7’lik bir düzelme sağladığı tespit edilmiştir.

Türkiye’deki vergilendirme sistemine bakıldığında ise, ikinci gelir dağılımı sonucunun, yani vergi sonrası gelir dağılımının daha bozulmuş olarak çıkacağı tahmin edilmektedir. Çünkü çok adaletsiz olan dolaylı vergiler toplam vergilerin %72’sini oluşturmaktadır. Gelir vergilerin ise, milli gelirin ancak %26’sını elde eden ücretli kesim %62’sini ödemektedir. Bundan dolayı vergi sonrası gelir dağılımı araştırmasının daha da bozulmuş olabileceği tahmin edilebilir. Ücretli kesimin milli gelirin ancak % 26’sını elde etmesi, fonksiyonel gelir dağılımının da çok bozuk olduğunu göstermektedir. Bu açıdan konu ele alındığında, asgari ücretin vergi dışı bırakılması ücretlilerin vergi yükünü bir parça hafifleteceği gibi, fonksiyonel gelir dağılımında da bir düzeltmeye yol açacaktır.

Yine, hane halkı gelir dağılımı açısından konu ele alınınca, en düşük gelirli nüfusun %20’sinin önemli bir kısmını asgari ücretli çalışan kesimi oluşturduğu için, asgari ücretin vergi dışı bırakılarak bir miktar asgari ücretten artışı yoluyla gelir dağılımında düzelme sağlanabilecektir.

Yoksullukla mücadelede asgari ücret ilişkisine bakıldığında ise, aile reisi ya da çok kalabalık ailelerde tek kişi asgari ücretli çalışan kesimlerin yoksulluk sınırında ya da altında olduğu tespit edilmektedir. Bu açıdan asgari ücretin vergi dışı bırakılarak bir miktar artırılması suretiyle yoksullukla mücadelede önemli bir araç olmaktadır.

Gerek TÜİK, gerekse TİSK'in yaptığı "işgücü maliyeti araştırmalarında", üretimde toplam maliyetin önemli bir kısmı işçilik maliyeti olduğu tespit edilmiştir. Ancak işçilik giderinin önemli bir kısmı işçiye ödenen net ücretin dışındaki giderlerden oluşmaktadır. Bu giderler vergiler ve SGK kesintileridir. Asgari ücretin vergi dışı bırakılması üretimde yüksek olarak tespit edilen işçilik maliyetini bir miktar düşürecektir.

Yapılan araştırmalar, Türkiye'de ekonominin önemli bir kısmı kayıt dışı tespit edilmiştir. Kayıt dışının yüksekliği, bir yandan devletin önemli bir vergi kaybına sebep olurken, diğer yandan işverenler açısından haksız rekabetin oluşmasına yol açmaktadır. Kayıt dışında bulunan üreticiler, kayıt içinde olanlara göre devletin aldığı vergi ve sigorta primi kadar maliyet avantajına sahip olmakta ve bu avantajda kayıt dışına kaymayı teşvik etmektedir. Asgari ücretin vergi dışı bırakılması kayıt dışını azaltacak, hatta kayıt dışı ile mücadele etmenin en iyi yolu kayıt dışına yol açan vergi ve sigorta kesintilerinin miktarlarını azaltarak yapılabilir. Bir miktar kayıt dışının azaltılması, devletin asgari ücreti vergi dışı bırakarak uğrayacağı vergi kaybından daha fazla vergi ve sigorta primi geliri sağlayacaktır. Şöyle ki, hükümetin asgari ücreti vergi dışı bırakılması durumunda asgari ücretli bir kişi için uğrayacağı maksimum vergi kaybı 54,68 TL olmaktadır. Bunun sonucunda bir kişinin kayıt içine alınması durumunda hükümetin bu kişi ve işvereninde alacağı sosyal güvenlik kesintilerindeki net getiri 270,21 TL olacak, ilave olarak bu işverenin bu kişiden sağladığı ürünün katma değer vergisi ve gelir vergisi alınacaktır.

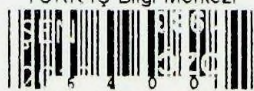
Vergilendirme ilkelerinden bir tanesi ayırma ilkesidir. Ayırma ilkesine göre, diğer gelirlere nazaran, çeşitli sebeplerden dolayı, emek gelirinin daha düşük oranda vergilendirilmesini gerektirmektedir. Emek gelirinin diğer gelirlere göre daha güçsüz olması, daha az vergi ödeme gücüne sahip olması, sabit gelirli olması, kişinin bedenine bağlı bir gelir olması gibi sebeplerle daha düşük düzeylerde vergilendirilmesi ayırma ilkesinin bir gereğidir. Ayırma ilkesinin tam uygulanabilirliğini sağlamak için ise daha düşük olan ücret gelirlerinden, yani asgari ücretten verginin alınmaması gerekmektedir.

Ayırma ilkesine göre asgari ücretin bir kısmı, asgari geçim indirimi yoluyla zaten vergi dışı bırakılmış durumdadır. Asgari geçim indirim miktarı asgari ücretten kesilen vergi kadar yükseltilerek, asgari ücret vergi dışı bırakılabilir. Böyle bir durumda, hükümetin vergi kaybı 2009 yılı için toplam 2.685.684.168 TL. olacaktır. Çünkü 2009 yılında asgari ücretten kesilen vergi miktarı bu kadardır. Bu vergi kaybı toplam vergi gelirlerinin %1,5'i kadardır. Hükümetin asgari ücreti vergi dışı bıraktığı takdirde vergi kaybı sanıldığı kadar çok yüksek değildir. Bu kadar vergi kaybını rahatlıkla, bir kısım kayıt dışı ekonomiyi kayıt içine çekerek telafi edebilir.

- Akdoğan, Abdurrahman. **Vergilerin İncelemesi Ve Değerlendirilmesi**, Aralık 1991. Ankara.
- Akalın, Güneri. 2001 **Türkiye’de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Ekonomik Kriz**. TİSK yayını, Ankara.
- Astarlıoğlu, Sabri. 1978, **Türkiye’de Ücret-fiyat İlişkileri**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi yayını.
- Bağdadioğlu, Enis. 1999, **Asgari Ücret**, Türk-İş yayını
- Başbuğ, Aydın. 2010, **Sosyal Hukuk hukukun toplumsal temelleri**, A kitap yayınevi, Ankara.
- Bazen S. and J.P. Martin, 1991, “The impact of minimum wages on the earnings and employment of young people and adults”, **OECD Economic Studies** 16, 199-220.
- Benhayoun G., 1994, “The impact of minimum wages on youth employment in France revisited: A note on the robustness of the relationship”, **International Journal of Manpower** 15, 82-85.
- Borkowska, S.; “Minimum Wages and Reduction Poverty”; NISPA-cee: Occasional Papers; www.nispa.sk; 2001.
- Deller, Steven C; “The Minimum Wage: A Community Economic Development Aid or Hindrance?”; Community Economics Newsletter; No. 339; January 2005; 1-2.
- Durusoy, T. Ömer ve Diğerleri, 1998, **Türkiye’de İstihdam İşsizlik, Ücretler, Gelir Dağılımı ve Tekstil Sektörü**, Öz İplik İş Sendikası Yayını, Ankara.
- ERCAN, Metin. **Kayıt Dışı Ekonomi ve Hızlı Tüketim Malları Sektörü**, 2006.
- Förster, M., d’Ercole, M., M., “*Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s*”, OECD, 2005, s. 22.
- Kutal, Metin. 1969, **Asgari Ücret**, İstanbul.
- MESS “İşgücü Faktörü Rekabet Gücünü Belirliyor”; İşveren Gazetesi; Ekim 2004.

- Neumark, D. Cunningham, W. and Siga, L., "The effects of the minimum wage in Brazil on the distribution of family incomes: 1996-2001" Journal of Development Economics Volume 80, Issue 1, June 2006, Pages 136-159.
- OECD; "Making The Most of The Minimum: Statutory Minimum Wages, Employment and Poverty"; OECD Employment Outlook; Paris 1998; 31-79.
- Pürsünlerli, Elif Sibel. **Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılması**, 2003, Ankara.
- Rutkowski, Jan; "The Minimum Wage: Curse or Cure?"; The World Bank Human Development Economics Europe and Central Asia Region; Washington 2003.
- Stephen Bazen, Nicolas Skourias, "Is there a negative effect of minimum wages on youth employment in France?" *European Economic Review* 41 (1997) 723-732.
- SÜNGÜ, Yakup. **Yeni Asgari Ücret ve Asgari Geçim İndiriminin İstihdam Üzerindeki Mali Etkileri**, Aralık 2007.
- Taşçoğlu, Muharem. 1971, **Asgari Geçim, Asgari Ücret**, Ankara
- TÜİK, İlgili Yayınlar ve İstatistikler.
- TÜRK-İŞ, **Asgari Ücret**, Türk-İş yayını, 1978, Ankara.
- TÜSİAD; **Kayıt Dışı Ekonomi ve Sürdürülebilir Büyüme AB Yolunda Değerlendirme ve Çözüm Önerileri**, Yayın No:TÜSİAD-T/2007-01/428, Aralık 2006.
- TİSK, **"2008 Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti"**
- United Nations Conference on Trade and Development. (2006). **World Investment Report**, UNCTAD, New York.
- Vorkink, Andrew; "Dünya Bankası'nın Ülkemiz İşgücü Piyasasına ilişkin Tespit ve Yorumları"; TİSK Sosyal Politika Gündemi Toplantıları: 4; Ankara 2006.
- Wood, A., 1994, **North-south trade, employment and inequality** (Oxford University Press, Oxford).
- Yalçıntaş, Nevzat. 1969, **Ücretler ve Emek Arzı**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi yayını , İstanbul.

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

331.23 441 20 0